

<http://www.ppek.hu/k475.htm>

Erdő Péter: Egyházjog

Imprimi potest.

Esztergom, 1991. Die Festo Nativitatis.

[3. kiadás]

Tartalomjegyzék

A könyv elektronikus kiadása

Előszó az első kiadáshoz

Előszó a harmadik kiadáshoz

Rövidítések

ELSŐ RÉSZ: BEVEZETÉS A KÁNONI JOGBA

I. FEJEZET: ELŐZETES TUDNIVALÓK

1. §. A kánonjog tudománya

1. A jog és a jogtudomány

a. A jog fogalma. b. A jogtudomány.

2. A kánonjog

a. A kánonjog fogalma. b. A kánonjog tudománya. c. A

kánonjogtudomány ágai. d. A kánonjog viszonya más

tudományokhoz. e. A kánonjog oktatása. f. A kánonjog

oktatásának helyzete a zsinat előtt. g. Az egyházjog

módszerének alakulása a zsinat után. h. Következmények az oktatásban.

2. §. A jogi jelenség alapjai az egyházban

1. Az egyházjog teológiai alapjai

a. A megalapozás szükségessége. b. Az új Izrael. c. A megtestesülés

2. A kánoni jog főbb sajátosságai

a. Az isteni és az emberi jog az egyházban. b. A szakramentalitás. c. A rugalmasság.

II. FEJEZET. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

3. §. Az ókori egyházjog

1. Az óegyház joga

2. A birodalmi egyház korának joga

4. §. A középkori egyházjog

1. A korai középkor egyházjoga

a. A karoling reform. b. A gregoriánus reform. c. A kánonjog művelése.

2. A virágzó középkor egyházjoga

a. Az egyházjogtörténet fordulópontja: Gratianus Decretuma. b. A kánonjogtudomány születése. c. A dekretálistgyűjtemények és a dekretalisztika.

3. A kései középkor egyházjoga

a. A Corpus Iuris Canonici kialakulása. b. A kánonjog művelése.

5. §. Az újkor egyházjoga

1. A pápai és a kúriai jogalkotás
  2. A kánonjogtudomány és a forráskritika
6. §. A kodifikációk kora
1. Az első kodifikáció
  2. Az Egyházi Törvénykönyv reformja
  3. A keleti egyházjog kodifikációja

MÁSODIK RÉSZ: ÁLTALÁNOS SZABÁLYOK

7. §. Az Egyházi Törvénykönyv hatályossági köre
1. A Codex mint az egyházjog kiemelkedő forrása
    - a. A jogforrás fogalma. b. A jogforrások fajai. c. Az Egyházi Törvénykönyv mint a hatályos egyházjog kiemelkedő forrása.
  2. A Codex a latin egyház törvénykönyve
  3. A Codex és a liturgikus jog
  4. A Codex és a nemzetközi megállapodások
  5. A Codex, a szerzett jogok és a kiváltságok
  6. A Codex és a korábbi jogszokások
  7. A Codex és a korábbi egyházi törvények

I. FEJEZET: AZ EGYHÁZI JOGSZABÁLYOK

8. §. Az egyházi törvény fogalma és fajai

1. A törvény fogalma
  - a. A törvény meghatározása. b. A törvény lényeges elemei.
2. Az egyházi törvény fajai
  - a. Hivatalos műfajmegjelölés szerint. b. Külalak szerint. c. Tartalom szerint.

9. §. Az egyházi törvény kötelező ereje és magyarázata
1. A törvény kötelező ereje
    - a. A törvények a jövőre vonatkoznak. b. Az egyházi törvény címzettjei általában. c. A kötelező erő területi szempontból. d. A kétség hatása a kötelezettségre. e. A tudatlanság és a tévedés hatása a kötelezettségre. f. A kötelező erő megszűnése.
  2. A törvény magyarázata
    - a. A törvényt magyarázat fogalma és fajai. b. A törvényt magyarázat szabályai.
  3. A joghézag kitöltése
  4. Az állami törvények elismerése az egyházjogban
10. §. A jogszokás
1. A jogszokás fogalma és fajai
    - a. A jogszokás fogalma. b. A jogszokások fajai.
  2. A jogszokás érvényességének feltételei
    - a. Valódi szokás. b. A törvényhozó jóváhagyása. c. Feltételek a közösség részéről. d. Feltételek a szokás részéről.
  3. A jogszokás eltörlése
11. §. Az általános határozatok és az utasítások
1. Az egyházi közigazgatási intézkedések általában
  2. Az általános határozatok

3. Az általános végrehajtási határozatok
a. Fogalmuk. b. Érvényességük.

4. Az utasítások
a. Fogalmuk. b. Kötelező erejük.

II. FEJEZET: AZ EGYEDI KÖZIGAZGATÁSI INTÉZKEDÉSEK

12. §. Az egyedi közigazgatási intézkedések általában

1. Fogalmuk
2. Értelmezésük
3. Kiadásuk formája
a. Végrehajtás szempontjából. b. Külalak szempontjából.
4. Érvényességük
5. Végrehajtásuk

13. §. Az egyedi határozat és a parancs

1. Alapfogalmak
2. Az egyedi határozat hozatalának módja
3. A határozat érvényessége

14. §. A leirat

1. Fogalma
2. Elnyerése
3. Érvényessége
a. Hatálybalépése. b. A leirat érvényességének feltételei. c. Az ellentétes leiratok. d. A leirat hatályvesztése és meghosszabbítása.
4. Bemutatása és végrehajtása
a. A leirat bemutatása. b. A leirat végrehajtása.

15. §. A kiváltság

1. Fogalma
2. Fajai
3. Magyarázata
4. Megszűnése
a. Az idő lejártával vagy az esetszám kimerülésével.
b. A személy vagy a dolog megszűnésével. c. Visszavonással. d. emondással. e. Elévüléssel. f. A körülmények megváltozásával. g. Megfosztással.

16. §. A felmentés

1. Fogalma
2. Tárgya
3. Megadója
a. Általában. b. A pápa. c. A megyéspüspök rendes körülmények közt. d. Az ordinárius rendkívüli körülmények közt. e. Az ordinárius ténykétség esetén. f. A helyi ordinárius. g. A plébános, a többi papok és a diakónusok.
4. Oka
5. Magyarázata
6. Megszűnése

III. FEJEZET: AZ ALKÖZIGAZGATÁSI INTÉZKEDÉSEK

17. §. A szabályzatok és a rendtartások

1. A szabályzatok
2. A rendtartások

IV. FEJEZET: A SZEMÉLYEK ÉS A JOGCSELEKMÉNYEK

1. §. A természetes személyek

1. Alapfogalmak
  - a. A személyiség. b. A természetes személy. c. A jogok gyakorlásának lehetősége. d. A cselekvőképesség.
2. A természetes személy jogilag jelentős tulajdonságai
  - a. Az életkor. b. Az értelem használata. c. A lakóhely. d. A származási hely. e. A vérrokonság. f. A sógorság. g. A törvényes rokonság. h. A rítus.

19. §. A jogi személyek

1. Fogalmuk
2. Fajaik
  - a. Anyagi elemük szerint. b. Az egyházban betöltött szerepük szerint.
3. Cselekvésük
  - a. A jogi személy képviselői. b. A testületi cselekvés szabályai.
4. Egyesítésük és felosztásuk
  - a. Egyesítésük. b. Felosztásuk.
5. Megszűnésük

20. §. A jogcselekmények

1. Alapfogalmak
2. A jogcselekmény érvényessége
  - a. Az érvényesség feltételei. b. Az érvényesség vélelme.
3. A jogcselekmény hiányosságai
  - a. Az ellenállhatatlan kényszer. b. A félelem és a megtévesztés. c. A tudatlanság és a tévedés.
4. Vélemény vagy beleegyezés kérése a jogcselekményhez
  - a. Általában. b. Testülettől vagy csoporttól. c. Egyes személyektől.
5. Felelősség a jogcselekményekért

V. FEJEZET: A KORMÁNYZATI HATALOM

21. §. A kormányzati hatalom fogalma és fajtái

1. Fogalma, alanya
2. Gyakorlási területe
3. Fajtái
  - a. Gyakorlásának jogcíme szerint. b. Funkciója szerint.

22. §. A kormányzati hatalom gyakorlása, megszűnése és pótlása

1. A végrehajtói hatalom gyakorlásának külön szabályai
  - a. Gyakorlási területe. b. Átadása megbízottnak. c. Magyarázata. d. Versengő illetékességek. e. A több személynek adott megbízotti hatalom.
2. A kormányzati hatalom megszűnése
  - a. A rendes hatalom megszűnése. b. A megbízotti hatalom megszűnése.
3. A kormányzati hatalom pótlása

VI. FEJEZET: AZ EGYHÁZI HIVATALOK

23. §. Az egyházi hivatal fogalma

1. Az egyházi hivatal fogalma és keletkezése
  2. A hivatal megváltozása és megszűnése
  24. §. A hivatal betöltése általában
    1. A betöltés fogalma
    2. A hivatal betöltésére illetékes hatóság
    3. A betöltés szükségessége
    4. A hivatal elnyerője
    5. A betöltés követelményei
      - a. A simónia kizárása. b. A betöltés határideje. c. Az összeegyeztethetőség. d. Az üresedés. e. Az írásba foglalás.
  25. §. A hivatal betöltésének formái
    1. A szabad adományozás
    2. A bemutatott személy beiktatása
      - a. A bemutatás. b. A bemutatott személy. c. A beiktatás.
    3. A megválasztott megerősítése
      - a. A választás fogalma és szabályozása. b. A választás határideje. c. A választók összehívása. d. A választók. e. A szavazatok. f. A választás lefolyása. g. A választás eredményének kihirdetése. h. A választás közlése és elfogadása. i. A választás megerősítése. j. A megegyezés útján végzett választás.
    4. A felmentéskéréssel választott személy engedélyezése
      - a. A felmentéskéréssel egybekötött választás fogalma és lehetősége. b. A posztuláció érvényességének feltételei. c. A felmentéskéréssel egybekötött választás felterjesztése. d. Az engedélyezés.
  26. §. A hivatal elvesztése
    1. A hivatal elvesztése általában
      - a. A hivatal elvesztésének jogcímei. b. Az automatikus hivatalvesztés hatálybalépéséhez szükséges közlés. c. A hatályba lépett hivatalvesztés közlése. d. A „kiérdemesült” cím.
    2. A lemondás
      - a. Fogalma. b. Lehetősége. c. Érvényességének feltételei. d. Hatálybalépése. e. Visszavonása.
    3. Az áthelyezés
      - a. Fogalma és végzője. b. Oka és módja. c. Az előző hivatal megüresedése.
    4. Az elmozdítás
      - a. Fogalma és fajtái. b. A határozatilag végzett elmozdítás oka és módja. c. A magánál a jognál fogva történő elmozdítás oka és módja. d. Gondoskodás az elmozdított személyről.
    5. A megfosztás
- VII. FEJEZET: AZ IDŐ HATÁSA A JOGVISZONYOKRA
27. §. Az elévülés és az elbirtoklás
    1. Alapfogalmak
    2. A világi jog kanonizálása
    3. A CIC sajátos előírásai az elévülésről és az

elbirtoklásról

a. A jóhiszeműség. b. Sajátos elévülési, illetve elbirtoklási feltételek. c. Elbirtoklásnak, illetve elévülésnek alá nem vetett jogok és kötelezettségek

2. §. Az időszámítás

1. A kánoni időszámítás alkalmazási területe
2. A folyamatos és a hasznos idő
3. Az egyes időegységek
4. A határidők kezdete és vége

HARMADIK RÉSZ: ISTEN NÉPÉNEK JOGA

I. SZAKASZ: A KRISZTUSHÍVŐK

29. §. A krisztushívők általában

1. A krisztushívő fogalma és jogállása
2. A krisztushívők életállapotai
  - a. A klerikusok és a világiak. b. A megszentelt életforma és annak hiánya.

30. §. Az összes krisztushívők kötelességei és jogai

1. Általános megjegyzések
2. Az egyes kötelességek és jogok
3. A jogok gyakorlásának korlátai

31. §. A világiak kötelességei és jogai

1. Általános megjegyzések
2. Az egyes kötelességek és jogok
  - a. Az apostoli tevékenységgel kapcsolatos kötelességek és jogok. b. első egyházi feladatok.

32. §. A klerikusok képzése

1. A képzés előfeltételei
  - a. Az egyház kötelessége és joga. b. A hivatásgondozás. c. A kieszemináriumok.
2. Az állandó diakónusok képzése
3. Az áldozópapok képzése
  - a. A papnevelés szabályai. b. A nagyszeminárium. c. A szemináriumi képzés ideje. d. A lelki képzés. e. A tanulmányi képzés. f. A pasztorális képzés. g. A növendékek felvétele és elbocsátása.

33. §. A klerikusok jogi helyzete

1. A klerikusok inkardinációja
2. A klerikusok kötelességei és jogai
  - a. A szolgálattal kapcsolatos kötelességek és jogok.
  - b. Az életmód. c. Tiltott tevékenységek. d. Külön elismert klerikusi jogok. e. Az állandó diakónusok különleges helyzete.
3. A klerikusi állapot elvesztése
  - a. A klerikusi állapot elvesztésének módjai. b. A jogi hatások. c. Felmentés a celibátus alól. d. A klerikusi állapotba való visszatérés.

34. §. A személyi prelatúrák

1. A személyi prelatúra intézménye és tagjai

- a. A személyi prelátúra fogalma. b. A személyi prelátúra és a világiak.
- 2. A prelátúra és a helyi ordinárius
- 35. §. A krisztushívők társulásai
  - 1. A társulások fogalma és fajtái
    - a. A krisztushívők társulásainak fogalma. b. Az egyházi társulások és a világi jog. c. A krisztushívők társulásainak fajtái.
  - 2. A társulások működésének szabályai
    - a. Az alapítás és a felügyelet. b. A szabályzat. c. A név. d. A tagok felvétele és elbocsátása. e. A megszűnés.
  - 3. A hivatalos társulások
    - a. A létesítés. b. A szabályzat. c. A tagság. d. Az irányítás.
  - 4. A magántársulások
    - a. Az alapítás. b. A hatósági felügyelet. c. A tisztségviselők.

II. SZAKASZ: AZ EGYHÁZ HIERARCHIKUS FELÉPÍTÉSE

I. FEJEZET: AZ EGYHÁZ LEGFŐBB HATÓSÁGA

- 36. §. A római pápa
  - 1. A pápa mint legfőbb egyházi hatóság
  - 2. Hatalma
  - 3. Méltósága
  - 4. Hivatalának megszerzése
  - 5. Hivatalának akadályoztatása és elvesztése
- 37. §. A püspökök testülete
  - 1. A püspökök testületének fogalma
  - 2. A püspökök testülete mint legfőbb egyházi hatóság
  - 3. Hatalmának gyakorlása
    - a. Az egyetemes zsinat. b. Egyéb módok.
- 38. §. A püspöki szinódus
  - 1. Fogalma és feladata
  - 2. Hatásköre
  - 3. Pápai irányítása
  - 4. Alapszabályai és tagjai
    - a. A rendes teljes ülés. b. A rendkívüli teljes ülés.
  - c. A részleges ülés.
    - 5. Szervei
      - a. Az általános titkárság. b. A bizottságok. c. A tisztségviselők.
    - 6. Működési módja
- 39. §. A Római Szent Egyház bíborosai
  - 1. A bíborosok, testületük és osztályaik
  - 2. Kinevezésük
  - 3. Tevékenységük
    - a. Testületileg. b. Egyénileg.
  - 4. Sajátos kötelességeik és jogaik
- 40. §. A Római Kúria
  - 1. Fogalma
  - 2. Szabályai

- 3. Szervei
  - a. Az Államtitkárság. b. A kongregációk. c. A bíróságok. d. A pápai tanácsok és bizottságok . e. A hivatalok. f. A többi intézmények.
- 41. §. A pápai követek
  - 1. A pápai képviselet alapjai
  - 2. A szentszéki képviselők és a nemzetközi jog
  - 3. A pápai követek az egyházjogban
    - a. Fogalmuk. b. Szerepük. c. Különleges jogaik és mentességeik.

II. FEJEZET: A RÉSZEGYHÁZAK ÉS CSOPORTJAİK

- 42. §. A részegyházak
  - 1. Fogalmuk
  - 2. Fajaik
  - 3. Alapításuk
  - 4. Személyiségük
  - 5. Területi és személyi részegyházak
  - 6. Felosztásuk
- 43. §. A püspökök
  - 1. A püspöki tisztség általában
  - 2. A püspökök fajai hivataluk szerint
  - 3. A püspökséghez szükséges tulajdonságok
  - 4. A püspökök kinevezése
    - a. A kinevezés módja. b. A kinevezés lefolyása.
  - 5. A püspökszentelés és a hivatalba lépés
- 44. §. A megyéspüspökök
  - 1. A megyéspüspöki hivatal jellege
    - a. A megyéspüspök. b. A megyéspüspökkel egyenlő megítélés alá eső egyéb főpásztorok. c. A megyéspüspöki hatalom.
  - 2. A megyéspüspök hivatalba lépése
  - 3. A megyéspüspök kötelességei és jogai
  - 4. A megyéspüspök megválása hivatalától
    - a. A lemondás. b. A hivatalvesztés egyéb módjai.
- 45. §. A koadjutorok és a segédpüspökök
  - 1. Fogalmuk és fajaik
  - 2. Hivatalba lépésük
  - 3. Kötelességeik és jogaik
  - 4. Helyzetük széküresedéskor
  - 5. emondásuk
- 46. §. A püspöki szék akadályoztatása és megüresedése
  - 1. A püspöki szék akadályoztatása
  - 2. A püspöki szék megüresedése
- 47. §. A részegyházak csoportjai
  - 1. Az egyháztartomány
  - 2. A metropolita
  - 3. Az egyházi régió
  - 4. A patriarchátus és a primácia a latin egyházban
  - 5. A részegyházak csoportjai püspöki konferenciák szerint
  - 6. Sajátjogú egyházak a keleti egyházjogban

- 4. §. A részleges zsinatok
  - 1. A részleges zsinatok fogalma és fajtái
    - a. A plenáris zsinat. b. A tartományi zsinat.
  - 2. Felettes hatóságuk
  - 3. A felettes hatóság jogai
  - 4. A résztvevők
  - 5. A részleges zsinatok hatalma

- 49. §. A püspöki konferenciák
  - 1. A püspöki konferenciák fogalma és tagjai
  - 2. A püspöki konferenciák jellege
  - 3. A püspöki konferenciák hatásköre
  - 4. A püspöki konferenciák és a Szentszék
  - 5. A püspöki konferenciák kapcsolatai egymással

III. FEJEZET: A RÉSZEGYHÁZAK ÉS A SŐRENDJE

- 50. §. Az egyházmegyei zsinat
  - 1. Fogalma és szerepe
  - 2. Megtartásának ideje
  - 3. Összetétele
  - 4. Előkészítése és összehívása
  - 5. Folyása
- 51. §. Az egyházmegyei hivatal és vezetése
  - 1. Általános tudnivalók
    - a. Fogalma. b. A munkatársak kinevezése. c. A munkatársak általános kötelességei. d. A tevékenység összehangolói. e. Az iratok.
  - 2. Az általános helynökök és a püspöki helynökök
    - a. Hivataluk jellege. b. Hivataluk elnyerése. c. Hivataluk elvesztése. d. Kötelességeik és jogaik.
- 52. §. Az egyházmegyei hivatal egyéb szervei
  - 1. Az irodaigazgató és a többi jegyzők
    - a. Az irodaigazgató hivatala. b. A jegyzők. c. Kinevezésük, alkalmasságuk és elmozdításuk.
  - 2. A levéltárak
  - 3. A gazdasági tanács és a vagyonkezelő
    - a. A gazdasági tanács. b. A vagyonkezelő.
- 53. §. Tanácsadó testületek az egyházmegyében
  - 1. A papi szenátus
    - a. Fogalma. b. Szabályzata. c. Tagjai. d. Működése. e. Szerepének vége.
  - 2. A tanácsosok testülete
  - 3. A káptalanok
    - a. Fogalmuk és létesítésük. b. Szabályzatuk. c. A kanonokok.
  - 4. A pasztorális tanács
    - a. Fogalma. b. Tagjai. c. Szabályzata, működése és megszűnése.
- 54. §. A plébánia, a plébános és a káplán
  - 1. A plébánia
    - a. Fogalma. b. Fajtái. c. Létesítése és megszüntetése. d. Vezetője. e. A hívek közös felelősségvállalásának

- plébániai szervei.
  - 2. A plébános
    - a. Fogalma. b. Kinevezése és szükséges tulajdonságai.
    - c. Kötelességei és jogai. d. A plébánosi tisztség megüresedése.
  - 3. A káplán
  - 55. §. Az esperesek, a templomigazgatók és a lelkészek
    - 1. Az esperes
      - a. Fogalma és kinevezése. b. Kötelességei és jogai.
    - 2. A templomigazgató
    - 3. A lelkész
- III. SZAKASZ: A MEGSZENTELT ÉS AZ APOSTOLI ÉLET
- 56. §. Szerzetesjogi alapfogalmak
    - 1. A megszentelt élet formái a történelemben
    - 2. Az intézmények típusai a Codexben
    - 3. Az intézmények tipológiájának értéke
    - 4. j formák
    - 5. A megszentelt és az apostoli élet kánoni szabályai

NEGYEDIK RÉSZ: AZ EGYHÁZ TANÍTÓI FELADATA

- 57. §. Általános tudnivalók
  - 1. A tanítói küldetés alanya: az egész egyház
  - 2. Az igazság keresése és elfogadása
  - 3. A tanítóhivatal
    - a. A tanítóhivatali megnyilatkozások fajai. b. A tanítással kapcsolatos kormányzás. c. Az ökumenikus tevékenység irányítása.
  - 4. A hittel kapcsolatos eltévelyedések
- 58. §. Az isteni ige szolgálata
  - 1. Igevezető megjegyzések
    - a. Az igeszolgálat alanya általában. b. Az igeszolgálat módja.
  - 2. A prédikáció
    - a. A prédikáció alanya. b. A prédikáció fajai. c. A prédikáció tartalma. d. A prédikálás módja.
  - 3. A hitoktatás
    - a. A hitoktatás fogalma. b. A hitoktatás alanya, irányítása. c. A hitoktatás eszközei, előfeltételei.
- 59. §. Az egyház missziós tevékenysége
  - 1. A missziós tevékenység fogalma
  - 2. A missziós tevékenység alanya
  - 3. A misszió módja
  - 4. A missziós munka szervezete és támogatása
    - a. A missziós területeken. b. Az egész egyházban.
- 60. §. A katolikus nevelés
  - 1. A katolikus nevelés fogalma és kötelessége
  - 2. Az iskolák
    - a. A katolikus iskola fogalma. b. Az iskolák alapítása. c. A vallási oktatás és nevelés egyházi

irányítása.

3. A katolikus egyetemek és felsőoktatási intézmények
  - a. A katolikus egyetem fogalma. b. A tanárok. c. A teológia oktatása a katolikus egyetemeken. d. A diákok lelkigondozása.
4. Az egyházi egyetemek és fakultások
  - a. Az egyházi egyetem fogalma. b. Az egyházi egyetemek működési szabályai, jogai és feladatai. c. A püspökök feladatai az egyházi egyetemekkel kapcsolatban. d. A vallási tudományok felsőfokú intézetei.
61. §. A tömegtájékoztatási eszközök, különösen a könyvek
  1. Az egyház és a tömegtájékoztatási eszközök
  2. A főpásztorok felügyeleti joga és kötelessége
  3. A könyvek jóváhagyása
    - a. Alapfogalmak. b. Szabályok az egyes könyvfajtákra. c. A cenzorok működése. d. A krisztushívők személyét közvetlenül érintő szabályok.
62. §. A hitvallás

ÖTÖDIK RÉSZ: AZ EGYHÁZ MEGSZENTELŐI FELADATA

63. §. Általános tudnivalók
    1. A liturgia fogalma
    2. A liturgia irányítása és végzője
    3. A megszentelői feladat gyakorlásának egyéb módjai
- I. FEJEZET: A SZENTSÉGEK
64. §. Előzetes tudnivalók a szentségi joghoz
    1. A szentségek fogalma
    2. A szentségek érvényességének és megengedettségének feltételei
    3. A szentségek kiszolgáltatásának kötelezettsége
    4. A szentségek kiszolgáltatása és a nem katolikus keresztények
      - a. Katolikus hívő szentségfelvétele nem katolikus kiszolgáltatótól. b. Nem katolikus keresztény szentségfelvétele katolikus kiszolgáltatótól.
    5. A szentségek ismétlése
    6. A szentségek szertartása
    7. A szent olajok
      - . Adományok szentségkiszolgáltatáskor
    9. Az egyes szentségek tárgyalásának rendje a CIC-ben
  65. §. A keresztség
    1. A keresztség fogalma
    2. A keresztség kiszolgáltatása
      - a. A keresztelés liturgiája. b. Felkészítés a keresztségre. c. A keresztnév. d. A keresztelés helye és ideje.
    3. A keresztség kiszolgáltatója
      - a. A rendes kiszolgáltatók. b. A kisegítő kiszolgáltatók. c. A szükségkiszolgáltató. d. A kiszolgáltató

- illetékessége.
- 4. A keresztség felvevője
  - a. Általános alkalmasság. b. Felnőttek. c. Gyermekek.
- 5. A keresztszülők
  - a. A keresztszülők tisztsége és szükségessége. b. A keresztszülők száma. c. A keresztszülőség feltételei.
- 6. A keresztség bizonyítása és anyakönyvezése
  - a. A keresztség bizonyítása. b. A keresztség anyakönyvezése.
- 66. §. A bérmlás
  - 1. A bérmlás fogalma
  - 2. A bérmlás kiszolgáltatása
  - 3. A bérmlás kiszolgáltatója
    - a. A rendes kiszolgáltató. b. A többi kiszolgáltató.
  - 4. A bérmlalkozók
    - a. A bérmlalkozás általános feltételei. b. A bérmlalkozók életkora.
  - 5. A bérmaszülők
  - 6. A bérmlás bizonyítása és anyakönyvezése
- 67. §. Az eucharisztia
  - 1. Fogalma, aspektusai
  - 2. ünneplése
    - a. Az eucharisztia ünneplésének alanya. b. Az eucharisztia végzője. c. A szentmise rítusai és szertartásai.
- d. Az eucharisztia ünneplésének ideje és helye.
  - 3. A szentáldozás
    - a. Kiszolgáltatója. b. Felvevője. c. Felvétele.
  - 4. Az eucharisztia őrzése és tisztelete
    - a. Az oltáriszentség őrzése. b. Az oltáriszentség tisztelete.
  - 5. A miseadomány
    - a. Fogalma. b. A mise falajánlásának kötelezettsége. c. A miseadomány mértéke. d. A miseadományok elfogadása és átadása. e. A miseadományok bejegyzése.
- 6. §. A bűnbánat szentsége
  - 1. Fogalma
  - 2. Kiszolgáltatása
    - a. A kiszolgáltatás rendes módja. b. A kiszolgáltatás rendkívüli módja. c. A gyóntatás helye.
  - 3. Kiszolgáltatója
    - a. Az érvényes kiszolgáltató. b. A gyóntatási felhatalmazás fajtái és használata. c. A felhatalmazás megadása. d. A felhatalmazás elvesztése. e. A bűntárs feloldozása. f. A gyóntató feladatai. g. A gyónási titok.
  - 4. A gyónó
  - 5. A bűcsúk
    - a. A bűcsú fogalma. b. A bűcsúk fajtái. c. Engedélyezőjük. d. Elnyerésük.
- 69. §. A betegek kenete
  - 1. Fogalma

2. Kiszolgáltatása
  - a. Az olaj. b. Szertartása. c. A kellő időben való kiszolgáltatás. d. A közös kiszolgáltatás.
3. Kiszolgáltatója
4. Felvevője
70. §. Az egyházi rend
  1. Fogalma és fokozatai
  2. A felszentelés
  3. Kiszolgáltatója
    - a. Általános követelmény. b. A püspökszentelés kiszolgáltatója. c. A pap- és diakónusszentelés kiszolgáltatója.
  4. A szentelendők
    - a. Általános feltételek. b. A szentelendők szükséges tulajdonságai. c. Előzetes követelmények a szenteléshez.
  5. Az akadályok
    - a. Az akadályok fogalma és fajtái. b. A szentelési akadályok. c. A rendek gyakorlásának akadályai. d. Az akadályok megszűnése.
  6. A szükséges okmányok és a vizsgálat
  7. A szentelés bejegyzése és igazolása

II. FEJEZET: HÁZASSÁGJOG

71. §. Általános tudnivalók a házasságról
  1. A házasság fogalma
  2. A házasság lényegi tulajdonságai
  3. A házasság létrejötte
  4. A házasságot szabályozó jog
    - a. A házasságkötéshez való jog. b. A házasságra vonatkozó jogszabályok. c. A házasság jogkedvezménye.
  5. A házasság elnevezései
    - a. A megkötött házasság. b. A megkötött és elhált házasság. c. Az érvénytelen házasság. d. A vélt házasság.
  6. A házassági ígéret
72. §. A házasság lelkipásztori előkészítése
  1. A lelkipásztori előkészítés végzője és szakaszai
    - a. A lelkipásztori előkészítés és gondozás alanya. b. A házassági pasztoráció szakaszai.
  2. A házasságra való szentségi előkészület
    - a. A bérnálás. b. A gyónás és az áldozás.
  3. A jegyesvizsgálat
    - a. Tárgya. b. Alanya. c. Módja.
  4. A házassági közreműködés tilalmai
    - a. Az esketési tilalmak általában. b. Az egyes tilalmak.
73. §. A házassági akadályok általában
  1. A házassági akadály fogalma
  2. Az akadályok fajtái
    - a. Eredet szerint. b. Nyilvánosság szerint.
  3. Az akadályok létesítésére illetékes hatóság
  4. A házassági tilalmak

5. Felmentés az akadályok alól
  - a. A felmentés lehetősége. b. Rendes körülmények között.
  - c. Különleges helyzetben.
74. §. Az egyes érvénytelenítő akadályok
  1. A korhiány
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  2. Az impotencia
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  3. A kötelék
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  4. A valláskülönbség
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  5. A szent rend
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  6. A fogadalom
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  7. A nőrablás
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  8. A büntetés
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  9. A vérrokonság
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  10. A sógorság
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  11. A köztisztesség
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
  12. A törvényes rokonság
    - a. Jellege. b. Terjedelme. c. Felmentése.
75. §. Képesség a házassági beleegyezésre
  1. Az értelem elégséges használatának hiánya
  2. Az ítélőképesség súlyos hiánya
  3. Képtelenség a házasság lényegi kötelezettségeinek vállalására
76. §. A beleegyezés hiányosságai az értelem részéről
  1. A tudatlanság
  2. A tévedés
  3. A megtévesztés
  4. Az új Codex előtt kötött házasságok és a megtévesztés
77. §. A beleegyezés hiányosságai az akarat részéről
  1. A házasság színlelése
    - a. A színlelés fogalma. b. A teljes színlelés. c. A gyermek kizárása. d. A hűség kizárása. e. A felbonthatatlanság kizárása. f. A szentségi jelleg kizárása. g. Az élet- és szeretetközösség kizárása.
  2. A feltétel
    - a. A jövőre vonatkozó feltétel. b. A múltra vagy a jelenre vonatkozó feltétel.
  3. A kényszer és a félelem
    - a. A fizikai kényszer. b. A morális kényszer.
78. §. A beleegyezés kinyilvánítása

1. A személyes jelenlét
  2. A beleegyezés kifejezése
  3. A beleegyezés fennmaradása
79. §. A házasságkötés formája
1. A forma kötelezettsége
  2. A rendes forma
    - a. Fogalma. b. Az esketési felhatalmazás. c. A közreműködés megengedettségi feltételei.
  3. A rendkívüli forma
  4. A házasságkötés helye
  5. Az esküvői szertartás
  6. A házasság anyakönyvezése
    - a. Ejegyzés a házassági anyakönyvbe. b. Ejegyzés a kereszteltek anyakönyvébe. c. A változások bejegyzése.
  7. A titkos házasságkötés
80. §. A vegyes házasságok
1. A vegyes házasság tilalma
    - a. A vegyes házasság fogalma. b. A vegyes házasság tilalma. c. Az engedély feltételei. d. Az ígélet módja.
  2. A vegyes házasság formája
  3. A vegyes házasságok lelkipásztori gondozása
  4. A vegyes házasság szabályainak alkalmazása más házasságokra
1. §. A házasság jogi hatásai
1. A kötelék
  2. Egyenlő jogok és kötelezettségek
  3. A gyermeknevelés kötelessége és joga
  4. A gyermek törvényessége
2. §. A házassági kötelék felbontása
1. A házasság felbonthatatlansága és a pápa különleges hatalma
  2. Az el nem hált házasságok pápai felbontása
  3. Érvényes, de nem szentségi házasság felbomlása magánál a jognál fogva
    - a. A privilegium paulinum. b. Poligám személy katolikussá keresztelése. c. Az üldözés vagy fogság miatt elkülönültek.
  4. Érvényes, de nem szentségi házasság felbontása külön pápai intézkedéssel
3. §. Különválás a kötelék fennmaradásával
1. Alapelvek
  2. A különválás fajtái
    - a. Időtartam szerint. b. A hatóság szerepe szerint.
  3. Sajátos jogok és köteleességek
4. §. A házasság érvényesítése
1. Alapfogalmak
  2. Az egyszerű érvényesítés
  3. A gyökeres orvoslás
    - a. Az orvoslás lehetősége. b. Az illetékes hatóság.

HATODIK RÉSZ: BÜNTETŐJOG

I. FEJEZET: A BÜNTETENDŐ CSELEKMÉNYEK ÉS A BÜNTETÉSEK ÁLTALÁN

5. §. Alapelvek

1. Az egyház büntető joga
  - a. Saját, született jog. b. A büntetés célja. c. Az egyházi büntetés jellegzetességei.
2. A büntető rendelkezések fajtái
  - a. Céljuk szerint. b. Kiszabásuk szerint. c. Törvényes mértékük szerint.
3. A büntető törvény és a büntető parancs
  - a. Szükségességük. b. A büntető törvény. c. A büntető parancs. d. Büntetés rendelése a szerzetesekre.

6. §. A büntetendő cselekmény és elkövetője

1. A büntetendő cselekmény
2. Képtelenség a bűncselekményre
3. Mentő körülmények
4. Enyhítő körülmények
5. Súlyosbító körülmények
6. A kísérlet
7. Az együttműködés
  - a. Általánosan kimondandó büntetés esetén. b. Egyénenként beálló büntetés esetén.
8. Nyilatkozatban álló büntetendő cselekmények

7. §. A cenzúrák

1. Fogalmuk, jellegük
2. Fajtái
  - a. A kiközösítés. b. Az egyházi tilalom. c. A felfüggesztés.
3. A cenzúrák tilalmainak felfüggesztése

8. §. A jóvátevő büntetések

1. Fogalmuk, jellegük
2. Fajtái
3. A megfosztás és a tilalom tárgyi korlátai

9. §. A büntető óvintézkedések és a vezeklések

1. Fogalmuk, jellegük
2. A büntető óvintézkedések
3. A vezeklések

90. §. A büntetések alkalmazása

1. Alapelvek
  - a. Az ordinárius mint büntető hatóság. b. A büntetés megengedett alkalmazásának előfeltételei. c. A közigazgatási és a bírói út.
2. Különös szempontok
  - a. A fakultatív büntetés mérséklése. b. A büntetés kimondásának elhalasztása. c. Tartózkodás a büntetés kimondásától. d. A felfüggesztett büntetés. e. Tartózkodás a büntetéstől egyes enyhítő körülmények esetén. f. A meghalmozat. g. Ordináriusi intézkedések. h. A klerikusok megbüntetésük és megélhetésük.

3. A büntetés térbeli és időbeli hatása
  - a. Hol és mikor kötelez a büntetés. b. A büntetés felfüggesztődése.
91. §. A büntetések megszűnése
  1. A megszűnés módjai
  2. A büntetést elengedő hatóság
    - a. Általános elv. b. A törvényben rendelt büntetés elengedője. c. A parancsban rendelt büntetések elengedője. d. A büntetések elengedése belső, szentségi fórumon.
  3. Az elengedés szabályai
    - a. Cenzúrák elengedése. b. Több büntetés elengedése. c. A félelemből végzett elengedés. d. üntetés elengedése távollévónak. e. A feltételes elengedés. f. Az elengedés formája és nyilvánossága. g. Az elengedés rítusa.
  4. Az elévülés

II. FEJEZET: NTETÉSEK AZ EGYES NTETENDŐ CSE EKMÉNYEKRE

92. §. üntetendő cselekmények a vallás ellen és az egyház egysége ellen
  1. Hitehagyás, eretnokség, szakadárság
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  2. Szent dolgokban való közösködés
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  3. A nem katolikus keresztelés és nevelés
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  4. A szent színek meggyalázása
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  5. A hamis eskü
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  6. A vallás nyilvános megsértése
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
93. §. üntetendő cselekmények az egyházi hatóságok ellen és az egyház szabadsága ellen
  1. „Egyházi” személy elleni fizikai erőszak
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  2. Az engedetlenség
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  3. Felfolyamodás a pápa intézkedése ellen
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  4. Az izgatás
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  5. Egyházellenes társulások
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  6. Az egyház szabadságának megsértése
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  7. A megszenteltelenítés
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  - . Egyházi javak jogtalan elidegenítése
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
94. §. A tisztségek bitorlása és a gyakorlásuk során elkövetett bűncselekmények

1. A büntárs feloldozása
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
2. A szentségkiszolgáltatás színlelése
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
3. A szentségek körüli simónia
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
4. A hivatal bitorlása
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
5. Az illetéktelen szentelés
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
6. A szent szolgálat törvénytelen gyakorlása
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
7. Nyerészkedés miseadományokkal
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
- . A megvesztegetés
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
9. A csábítás
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
10. A gyónási titok megsértése
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
11. A gyónással kapcsolatos egyéb titoksértés
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
12. A visszaélés
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
13. A kárt okozó gondatlanság
  - a. A tényállás. b. A büntetés.
95. §. A hamisítás
  1. A rágalmazás
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  2. Az okirat-hamisítás
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
96. §. üntetendő cselekmények különleges kötelezettségek ellen
  1. A tiltott üzletelés
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  2. Az egyházi büntetés megszegése
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  3. A házassági kísérlet
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  4. Az ágyasság és a botrány
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  5. Egyéb szexuális bűncselekmények
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  6. A helybenlakási kötelezettség megsértése
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
97. §. üntetendő cselekmények az élet és szabadság ellen
  1. A magzattelhajtás
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
  2. Egyéb élet- és szabadságellenes cselekmények
    - a. A tényállás. b. A büntetés.
- 9 . §. Egyéb cselekmények büntetése

1. Az általános szabály
  - a. A büntethető tényállások. b. A büntetés.
2. A törvényesség elve az egyházi büntetőjogban

HETEDIK RÉSZ: ELJÁRÁSJOG

99. §. Előzetes ismeretek

1. Az eljárások
2. A per
3. A per tárgya és fajtái
4. Az egyház bíraskodási joga
5. Az egyházi eljárásokat szabályozó jog
  - a. Az egyetemes jog. b. A részleges jog. c. A különleges eljárások szabályai.

I. FEJEZET: A PER EŐFE TÉTE EI

100. §. A joghatósági előfeltételek

1. Alapfogalmak
  - a. Az illetékesség. b. Az illetéktelenség.
2. télkezés az Első Szék fölött
3. A fenntartott ügyek
  - a. A pápának fenntartott ügyek. b. A Rota Romanának fenntartott ügyek.
4. A rendes illetékesség jogcímei
  - a. Általános elvek. b. Az egyes illetékességi jogcímek. c. Az illetékességi viták.

101. §. A szervezeti előfeltételek

1. Általános szempontok
  - a. A bíróságok fokozatai. b. A pápához folyamodás. c. A jogsegély.
2. Az első fokú bíróság
  - a. Az egyházmegyei bíróság. b. Az első fokú regionális bíróság. c. A szerzetesi bíróságok.
3. A másodfokú bíróság
  - a. A Rota Romana. b. A metropolitai bíróságok. c. A tartósan kijelölt bíróságok. d. A szerzetesi fellebbviteli bíróságok. e. A másodfokú regionális bíróság.
4. Az Apostoli Szentszék bíróságai
  - a. A római pápa. b. A Rota Romana. c. Az Apostoli Signatura.
5. Egyéb felső bíróságok
  - a. Rendes felsőbb bíróságok. b. A tartósan kijelölt bíróságok. c. Esetenként megbízott bíróságok.

102. §. A személyi előfeltételek

1. A bírók
  - a. Az egyes és a társas bíró. b. A turnusok. c. Társas bíróra tartozó ügyek egyes bíró előtt. d. A már kijelölt bírók felcserélése. e. A társas bíróság eljárás módja.
2. Az ügyhallgatók és az előadó bírók
  - a. Az ügyhallgató. b. Az előadó bíró.
3. Az ügyész és a kötelékvédő

- a. Az ügyész. b. A kötelékvédő. c. Részvételük hiánya.
- d. Szereplésük. e. Kinevezésük és elmozdításuk.

4. A jegyző

5. A felek

- a. A perbeli jogképesség. b. A perbeli cselekvőképesség. c. Az ügylegitimáció.

6. A képviselők és az ügyvédek

- a. A felek szabadsága. b. A képviselők és ügyvédek száma.
- c. A képviselők és az ügyvédek tulajdonságai. d. Feladatuk megkezdése. e. emondásuk a fél jogairól. f. Megbízatásuk elvesztése. g. Fegyelmi vétségeik. h. Az állandó jogvédők.

103. §. Fegyelmi előfeltételek

1. A bíráskodás fegyelmét szabályozó jog
2. A bírók és a bírósági személyzet feladata
  - a. A békéltetés. b. Az egyes szerepkörök összeférhetetlensége. c. Az érdekelttség. d. A rendelkezési elv. e. A perek időtartama. f. A kötelező eskütétel. g. A kötelező titoktartás. h. Ajándékok elfogadása. i. A bíróság munkatársainak kihágásai.
3. A tárgyalás sorrendje
  - a. A különböző perek tárgyalása. b. Egyazon peren belül.
4. A határidők és a haladékok
5. A bíráskodás helye
  - a. A bíróság székhelye. b. A bíró működése saját területén kívül.
6. A tárgyalóterembe engedhető személyek
7. Az iratok
  - a. Az írásbeliség. b. Az iratok számozása és hitelesítése. c. A felek és a tanúk aláírása. d. Felterjesztés fellebbezéskor. e. Az iratok kiadása.

II. FEJEZET: AZ EGYHÁZI PERES ÉS JÁRÁS EFOYÁSA

104. §. A peralapítás

1. A keresetlevél
  - a. Szükségessége. b. Tartalma. c. Elfogadása.
2. Az idézés és a perbeli cselekmények közlése
  - a. Az idézés fogalma. b. Az idézés szükségessége és módja. c. Az idézés közlése. d. A közlések módja. e. Az idézés közlésének hatása.

105. §. A perfelvétel

1. Fogalma, lefolyása
2. A percím módosítása
3. A perfelvétel hatása
4. A bizonyítékok előadásának határideje

106. §. A per folyamata

1. Fogalma
2. Változások a féllel történt események miatt
3. Változások a gyám vagy a gondnok miatt
4. A perfolyamat elévülése

- a. Az elévülés feltételei. b. Az elévülés érvényesülési módja. c. Az elévülés hatása. d. Az elévült per költségei.
- 5. Elállás a pertől
- 107. §. A bizonyítási eljárás
  - 1. Általános tudnivalók
    - a. A bizonyítás terhe. b. A bizonyítékok. c. A bizonyítékok összegyűjtésének ideje.
  - 2. A felek nyilatkozatai
    - a. A felek kihallgatása. b. A válaszadás kötelezettsége. c. A felek esküje. d. A perbeli beismerés.
  - 3. Az okiratok
    - a. Az okiratok fogalma, fajai és használata. b. Az okiratok bizonyító ereje. c. Az okiratok felmutatása.
  - 4. A tanúvallomások
    - a. A tanúk és a tanúbizonyítás. b. A tanúzási kötelezettség. c. A tanúzási képesség. d. A tanúk megnevezése és kizárása. e. A tanúk kihallgatása. f. A tanúvallomások értékelése.
  - 5. A szakértői vélemények
    - a. A szakértő fogalma. b. A szakértők kijelölése és kizárása. c. A szakértők tevékenysége. d. A szakértői vélemények értékelése.
  - 6. A bírói kiszállás és a bírói szemle
  - 7. A vélelmek
- 10 . §. A mellékes ügyek
  - 1. A mellékes ügyek általában
  - 2. A felek távolmaradása
    - a. Az alperes távolmaradása. b. A felperes távolmaradása.
  - 3. Harmadik személy közbelépése az ügyben
    - a. Fogalma és fajai. b. Eflowása.
- 109. §. A perközzététel, a perbezárás és a tárgyalás
  - 1. A perközzététel
  - 2. A perbezárás
    - a. Fogalma. b. Szükségessége. c. Hatása.
  - 3. A tárgyalás
- 110. §. Az ítélet
  - 1. Fogalma és fajai
  - 2. Az ítélet tartalma és formája
    - a. Az ítélet tartalma. b. Az ítélet formája.
  - 3. Az erkölcsi bizonyosság
  - 4. Az ítélethozatal módja
  - 5. Az ítélet megfogalmazása és közlése
    - a. Az ítélet megfogalmazása. b. Az ítélet közlése.
  - 6. A bírói határozatok
- 111. §. Az ítélet megtámadása
  - 1. A semmisségi panasz
    - a. Fogalma. b. Jogcíme. c. Ejelentése. d. Elbírálása.

- 2. A fellebbezés
  - a. Fogalma és lehetősége. b. Jelentése és követése.
  - c. Hatása. d. A fellebbviteli eljárás.
- 112. §. A jogerős ítélet és végrehajtása
  - 1. A jogerős ítélet
    - a. Fogalma és hatása. b. Feltételei. c. A jogerőre sohasem emelkedő ítéletek.
  - 2. Az ítélet végrehajtása
    - a. A végrehajtás és az illetékes végrehajtó. b. Az előzetes végrehajtás.
  - 3. Az előbbi állapotba való visszahelyezés
    - a. Fogalma és feltételei. b. Az illetékes hatóság. c. A kérelmezés határideje. d. Hatása.
  - 4. A perköltségek
- 113. §. A szóbeli egyházi peres eljárás
  - 1. Alkalmazási lehetősége
  - 2. Jellegzetességei
    - a. A keresetlevél. b. Az idézés. c. A perfelvétel. d. A tárgyalás. e. Az ítélet.

III. FEJEZET: SAJÁTOS E JÁRÁSFAJTÁK

- 114. §. A házassági eljárások
  - 1. A házassági semmisségi perek
    - a. A bírói illetékesség. b. A házasság megtámadásának joga. c. A bírók feladatai. d. A bizonyítás. e. Áttérés felmentési eljárásra. f. Az ítélet és a fellebbezés. g. Az okirati eljárás.
  - 2. A házastársak különválásáról szóló perek
  - 3. Az el nem hált házasság alóli felmentési eljárás
  - 4. A házastárs haltnak nyilvánításának eljárása
- 115. §. Egyéb eljárások
  - 1. A szentelés semmisnek nyilvánítása
    - a. A kereseti jog. b. Az illetékesség. c. Az eljárás.
  - 2. A peregyezség és a választott bíráskodás
  - 3. A büntetőeljárás
    - a. Fogalma. b. Az előzetes vizsgálat. c. Az ordinárius döntése. d. A közigazgatási büntetőeljárás. e. A büntetőper.
  - 4. A közigazgatási felfolyamodás
    - a. Fogalma. b. A felfolyamodással megtámadható intézkedés. c. Éterjesztője. d. A közigazgatási jogviták elkerülése. e. Az eljárás lefolyása.
  - 5. A plébánosok elmozdítása és áthelyezése
    - a. Az elmozdítás. b. Az áthelyezés.

Irodalom
 Névmutató
 Tárgymutató
 Jegyzetek

ro r o o ű r d do o o d
 ro u o r u o do
 d
 o o ro u o
 r ő rdő r oro r d r ro u r
 or r o r M d o r ő
 or o u d o o r r
 r u r r d dő r
 r o M o r
 r u u d r u rr or
 u r ő d r u r d
 ő u r or
 d r u r " or u "

Előszó az első kiadáshoz

u o r o
 u o d ő r u dő
 do o r u
 u o o or o or
 r ő
 u o o o o
 r d r r o o
 o o udo d ű d udo M d
 oro o o u r
 r ű o d o u rr o
 d o oro ű d r
 o r ő o ű d d
 o r d r o o u
 Mu ő rr r ő ő őd o d
 o d r u d rd ődő r
 r ő ő r d ő
 o or or r o o o
 ro r r o o o
 u o u r d rr o u
 o or r u
 u o ő ő o d d d o
 ő o
 ru r
 r u d
 rd ődő o r o r
 ő o o r ő r o u ő d
 o o u o o udo o r
 r o r rr dd r u r r
 r r o o d ű r
 o ő M r d o o d
 r r u r r o o r d
 r or r r r o o
 ro r o r o d o o
 r o r r r
 d o do r r ű o or
 o o o r ű r o
 d o r r
 o o o o o o o o
 o r r r o o r
 o r r u

o o r o o o r u
 r o r o r or o o r o
 o r r o o r ő du
 r ő rő ó d r o
 rd r r rr o o r o o
 u o o
 r r rd
 ő u o ru o o
 r o
 M r o u őd

r ő

Előszó a harmadik kiadáshoz

M d o ő d
 o o o d r
 o ő r r
 ő o o o o o o
 o o o r d
 M do o r do o
 o M d o o o r
 do o or o r d
 r o d r do
 o r
 ő o r r o r d r
 M o o or ro o r ő
 o o o r ő
 ū d r d r r d r u o
 ud o o o r du o o
 r r r d o u
 o r d r o u u o
 o o r oro du
 o r o o ū d ū o o ū
 ū d ū or ū o r
 or o u
 o o o u o r d
 u o r d o r ő o u
 o r ő o r ő d r
 ő or o o r o o dő
 d ő r ő r ū ū u o o
 r o r o dr u ord o o r
 d u o r d r r
 o r r d r ő
 o o o o r
 rod o or ő r
 r o dő o o o r
 ő o ro o o r
 ő ő d o o o
 r u r u ū r d
 do o ő u do r o o du
 r r ū d r
 d o u d o
 o u r o u ū d r
 r d

r u

r ő

Rövidítések

o o uo ro o o d r
u or r d o
d o d or o o o o od
d ro ró
o udo o d r
o r r o r r ru M
o u o
o u r
d r o d r o d o r o o o ro d o M d r d
M rodu o ud du dro r du dro o u
o or r u r r
o r o ru u ru u ur o r r uu

o d u or r o M d r d
o o ud
o o o
o u o u o o
o u r ur r o r o
r o o uo o d r o o o
r o o o ur d o
M oo o or or o
r d u oru ur u d
d o o o u d o o
od o
ud o ud

r r ó
r ró

o u o r ru o u
uro od o u ru r u
r u o u or
r
ou o uro ur
M o o o r o
o r o ro o
d o r od o r d
r ro r
od ur o
od ur o
o r o ro u o o
o
o oru u oru r
ur u

oo
od d d r o o o o
u r o o
d o d od r o o d
o d or o ro or d
u dd r o od
r dd o d
d r
M d r d
d o d od r o o
o r o o r
o ur rud
o ro or o dr o d
od d o o
r dd d
M d r d
d o d od r o o d
o d r od M

o o o o r oord d o
o u or u o d r
r r d
o o ro o d od
r o d M M
o o u o d o o o
od ur o r o o do
o
o M r o o od r u
r oru u r u ur
o u o o u o o o d r r
or u ru ur or d
o
o M o r u ro o
M o r o
o u u
o u o u ro u o
o o u o
o o u o o o M u o ur
o or o
r M u o ur
o
r or o
ro r ro o r o ro u o o
ur o r ro ur od dr o r o
oro o r ro o d
ud o
dr r r
r do r
rõ
o r d dro o u u
ou dr o d
r
o
r r o
r r u o o d dr o
o o M o d
M o
u
o d r o
o o o o
r r o o o
r o o
o u u
M
r do oor u o u
r o u d r u d oru
r o r ur r o o
o or
r u
r d o õ r
d dd d o d d
r
o u d
r
o
ur o rd ur o o

u
od ur
r
o
ord
r
ord o
r o r
uo odr od
r o o
rur r oo ud
d o r d d d rr
o d d
r d o u oo

ood d r u ur r o o
d o
M ó d r

r u du o
o r
r ó
ord u r
d ord d o o
od o
r ur u r ur u d r
o o od o
o u ro u o u ro u u
r o r u d o o u
o
ro u r
d o o d od ur
o M o
ro u r o
ud u
or r d
o r

d u
r o M
M or du ro d u o d
d dr
M r dd

M M r r
or or u d r
M d o u
d u d r
r
ru
r or r r u d r o o
r r d
dd

r o o r
M r o ou o Mo u d
Mú

o u o r o r
dr o o u o r ur rod
u d r d
o r o
M r r
ro o r ó
or o r o r o ro
o u o u r u
o od or o d

o
r r o
u u o u o

u d o
r ru dr o
dr or
ur o

o o r u dr rd
dr r
dd
o o o r ru
M
r ð

or or d uo o od ur d
r
uo o uo o od d r o o
or o u uo o od d r o
o o r o ud
r o od ur
o d d
o
u u
r d r
r
r o o
r ru r
r o r oo u d r r
r ur
o r oo u d r
o o u u d
o r r ur
r r o

M
M M or r ur
M o u
M r o u r
M M r o r ð
r

Mo or u o
M r M r r
r ur
M r u r M r u r d r
r ur
M r u M r u d r r
u ru dd od ur o
M dr or

M r M r d od
ur o dr or o

M Mo u r o r o
M M r oo ud
o u M
M o M r r o r u od ur
o r o

r u ru

ro u d r o o u d ro
M u d r o o ru dr d o
r r r d
or or r o o
d o r o r o d
r o o o d
o u r d o
r
u o r o u o r o o M u
u u r ro M dr d
u u d o o o od
ur o r r o o do
d o

d rdo r uoru
od ur o o d r oru o u o u
r u ru
ro o u
r
rdo o r du oru
o o ru od ur
o o
r o ur u
r u
do
d ú o o ru
o ro o o
o r r
r
u o u
ro rő

rr r r r r

r r u r
r r
ro r
or rú r
o u o u d
o u o u o u
r
o o o r o
o r r d
u o o d od o
o r r do
o u o u d u u
r r d
r od d r or o
ur o r od d r
o
roo r
M M o o
r ru ord
ro o r
rő
o o r o u o u d
r o o d
o
M rd r M rd r
r ur
r o r r r rő
r do r
rő
o r r or
o r r

o u u o

u d dro o u r our
r r u
o u
r o d r o o
ro u
d r o r
d u od ur o r
d r r u r r ur
o o

o r r
d d r o o
ro u o u
r d ur r
u r o r o ro u oru
r o r o ro r
o r o r o o or
u r o r o ro u u o
r o r o ro o
d r o r o ro o r d
M M r o o

u r r
d r u r
r o r o ro u o
o r o r o
ro r o r o ro u
o ud ro d d
r o r o ro o
u u r u
r r o r od
r oru
r u r o r o ro r
u u o
ud r o r od r
r r u ud oru
o d r r u d r oru u
r o r d r r u ro o r d u
r r u u
u r u r u ur
o o
r d o r d o ur o
o
rr d r rr d r
ó

o u
o r d r od ur
o r
r o o r o o
r o o o o u
o
ud o
u oo
ud ur d d o

M M o o
o u o ó o
oo u d u d r or
oo r u r r

o

o o

-- CREUSEN VERMEERSCH, A.-CREUSEN, J., Epitome iuris canonici, Mechliniae--Romae, I, [8]1963; II, [7]1954; III, [7]1956

du M du u d r
r r u o u
o

d o du o
d u ur r o
u ur r udo o
r d o du r o
r o
r ő r
r d r o
ro u u r
od r u r
do d d r
o o u o r u
o
or or r u
d o o od r o

o u ud o u ud or
u u o o r u o
od ur o ou o u
M o
M ord our r o
d or r

r d r u r
o
u r
u ur ro o

ELSŐ RÉSZ: BEVEZETÉS A KÁNONI JOGBA

I. FEJEZET: ELŐZETES TUDNIVALÓK

1. §. A KÁNONJOG TUDOMÁNYA

1. A JOG ÉS A JOGTUDOMÁNY

a. A jog fogalma

1 „Iuri operam daturum prius nosse oportet, quid sit ius"[1] -- aki joggal akar foglalkozni, annak először is azt kell tudnia, hogy mi a jog. A jog pedig Celsus ősi mondása szerint „a jónak és a méltányosnak a művészete" Dig. 1. 1. 1. pr. , vagy Dante szavával élve „egyik

embernek a másikkal való dologi és személyes viszonya, melynek sértetlen megtartása megőrzi, meg nem tartása pedig megrontja az emberi társadalmat"[2]. Noha a mai jogfilozófiáknak éppen a jog definíciója az egyik legnagyobb nehézsége, nem foghatunk a kánonjog tanulmányozásához anélkül, hogy legalább megközelítőlegesen ne vázoljuk a jog fogalmát.

2 A pozitív tételes jog jelensége az egyik elterjedt meghatározás szerint nagy vonalakban úgy írható le, mint a társadalmi viselkedést szabályozó, intézményesen kiadott és szavatolt, vagy legalábbis intézményesen szavatolt normák rendszere. A pozitív jognak ez a valósága feltételezi az intézményes működésre képes társadalom, vagyis bizonyos alapelvek szerint tartósan megszervezett embercsoport létét, melynek rendjéből a közösség céljának megfelelően fakadnak azok a követelmények, melyeket a pozitív jogszabályoknak konkretizálniuk kell. Ezt a pozitív jogot megelőző, ahhoz képest elsődleges és meghatározó jelentőségű követelményrendszert, azokat az elveket, melyek szerint az emberek sokasága intézményes társadalommá szerveződik, nem lehet mereven elválasztani a jog világtól. Ezért sokan erre is alkalmazzák a jog elnevezést, s vele kapcsolatban intézményes jogról vagy strukturális jogról, lényegi jogrendről szólnak, méltán hangsúlyozva ezzel, hogy a jog valósága tágabb a tételes jogszabályok összességénél (melyet formális jogrendnek is szokás nevezni)[3].

3 A tételes jogi normák parancsolóak imperatívák, vagyis nem leírják, hogy általában az emberek hogyan viselkednek, hanem előírják, hogy hogyan kell viselkedniük. E normákra jellemző az általánosság, hiszen tényállástípusokat alkotnak és szabályoznak, s nem vehetik teljesen figyelembe az egyes esetek egyediségét ezért is nélkülözhetetlen az esetek egyedi sajátosságainak bizonyos tekintetbevételét lehetővé tevő záradékok, „kiskapuk” rendszere. A jogi szabályrendszernek az emberi viselkedést megszabó egyéb normatív szisztémáktól (erkölcs, illem) részben eltérő megkülönböztető jegyei: az intézményes szankcionáltság, vagyis az a tény, hogy követését meghatározott eljárás szerint alkalmazásra kerülő szankciók biztosítják bár ez nem feltétlenül jelent mindig fizikai erővel való kikényszeríthetőséget az interszubjektivitás hiszen az alanyok közti viszonylatokat szabályozza s nem az ember önmagához való belső viszonyulását valamint a külsőség hiszen elsősorban az érzéki tapasztalható, külső megnyilvánulások érdeklik, a gondolatok és szándékok inkább csak a külső megnyilvánulásokhoz való viszonyban.

4 Ezt a pozitív normarendszert egyes terminológiák szerint és ez az általánosabb objektív jognak tárgyi jognak, más terminológiák szerint normatív jognak nevezik. Ha ez az objektív jog általános normáiban vagy az azok keretében kiadott egyedi intézkedésekben egyes személyek számára valamely cselekvést vagy ennek elhagyását írja elő, jogi kötelezettségről, ha pedig szabadságot biztosít bizonyos cselekvésekre, nem cselekvésre, vagy igényeink kielégítését szavatolja, szubjektív jogról alanyi jogról szokás beszélni.

5 Szólnunk kell olyan alanyi jogokról és kötelezettségekről is, amelyek megelőzik a tételes jogot, sőt nem vezethetők le az „intézményes jog” valóságából sem, hanem annak mintegy alapfeltételeit alkotják. Gy maguk is valamiképpen a jog világhoz kapcsolódnak. Ezeknek a jogoknak és kötelezettségeknek az alapját az emberek közti igazságos rend olyan követelményei képezik, melyeket együttesen a katolikus egyházjogban természetjognak neveznek. Valóban, a pozitív jogi normarendszer nem végső szabálya önmagának. Az emberek csoportjának a tételes jog kialakulásához szükséges társadalommá intézményesülése sem a lét tágabb összefüggéseiből kiszakítható folyamat. A mereven felfogott jogi institucionalizmus vagyis az intézményes és tételes jog megkülönböztetésén alapuló elmélet

éppen azzal szolgáltatott alapot sokak bírálatára, hogy ettől az összefüggéstől eltekintett. Ha viszont az intézményes vagy strukturális jogot úgy fogjuk fel, hogy annak alapját az emberi személy valóságából, méltóságából, az emberek közti igazságos rend szükségletéből adódó kívánalmak alkotják, akkor elmondhatjuk, hogy az intézményes jog a teremtett valóság rendjében gyökerezik, a rá épülő tételes jog pedig „norma normata”, vagyis olyan szabály, mely más szabályokhoz igazodik. Egyrészt az intézményes jog társadalmi valóságához, másrészt azon keresztül, de közvetlenül is az emberek közti igazságos rend alapvető követelményeihez. Ezért a tételes jog megalkotása és alkalmazása sem történhet önkényesen, hanem igazodnia kell pl. a fizikai, biológiai, pszichológiai, társadalmi törvényszerűségekhez, figyelembe kell vennie ez etika szempontjait[4].

6 Ha a tételes jog előírásai nem az adott társadalomban működő intézményes jogra épülnek, társadalmilag irreálisakká válnak, s aligha van esélyük a tényleges érvényesülésre, vagyis arra, hogy a társadalmi viselkedést valóban szabályozzák. Ha viszont az igazságosság alapvető követelményeivel, az erkölcs kívánalmaival, a „természetjoggal” kerülnek ellentétbe, akkor nem lehetnek erkölcsileg kötelezőek. Ámde a reális érvényesülés esélye és a szabályok etikai minősége össze is függ egymással, mégpedig a keresztény szemlélet szerint nem pusztán azért, mert az etikai értéktudat a társadalom valóságának része és kifejezője, hanem mivel végső soron az emberi együttélés alapvető törvényszerűségeit ugyanaz a Teremtő rendezi, aki egyben az objektív valóságot átjáró erkölcsi értékeknek is végső forrása. A tételes jogot megelőző, de a jog számára is parancsoló erővel rendelkező tényezőknek a feltárása elsősorban az egyes szaktudományok természettudományok, szociológia, pszichológia, etika, morálteológia stb. feladata, de figyelembevételük elől a jogi élet egyetlen szintjén sem lehet mereven elzárkózni. Állandó erőfeszítést igénylő probléma, hogy ezeknek a szempontoknak az érvényesítése a jogrendszeren belül hogyan biztosítható.

b. A jogtudomány

7 A jog konkrét, történelmileg változó tartalmával a jogi szaktudományok foglalkoznak. Közülük első, időrendben és gyakorlati jelentőségben egyaránt, a tételes jogtudomány, vagy egyszerűen jogtudomány, mely egy konkrét jogrenden belül érvényes jog tartalmát fejt ki. A tételes jog megismerésére, logikus megértésére és bemutatására törekszik, nem mondva le a társadalmi és történeti magyarázatról sem. Olyan jogi rendszert igyekszik felvázolni, mely céljára való tekintettel megalapozott. A jogi módszer, vagyis a jogtudományra jellemző sajátos megismerési mód központi meghatározója a jogalkalmazás igénye. Az adott jogrend keretében azt kell ugyanis megállapítani, hogy a konkrét egyedi esetben mi a jogos. Ebből a célból az esetet a jogszabályokhoz kell viszonyítani. Tehát meg kell vizsgálni, hogy mik benne a jogilag jelentős elemek, tisztázni kell, hogy mi az erre vonatkozó jogszabály pontos tartalma, majd a tényállást a jogszabály szerint minősíteni kell. Ennek során a jogszabályokat különböző eljárások segítségével magyarázni kell. Ha szükséges jogszabályok hiányoznak, meg kell alkotni őket, ha a meglévők alkalmazása tarthatatlan következményekkel jár, helyesbíteni kell őket.

A joggal foglalkozó egyéb tudományok nem elsősorban a sajátos jogi módszerrel dolgoznak, hanem más tudományok módszerét is alkalmazzák a jogi jelenségre. A jog fejlődésével, ennek okaival a jogtörténet foglalkozik. Ezzel szorosan érintkezik a jogot szociológiai okaiban, a társadalom hatásrendszerében vizsgáló jogszociológia. Megjegyzendő, hogy a jogszociológiának mint tudománynak erősen el kell vonatkoztatnia az egyes konkrét jogrendek intézményeitől, és történelmi keresztmetszetben kell bizonyos tipikus jogintézmények törvényszerű kapcsolatait keresnie a társadalmi valóság jogon kívüli részével.

A jogi szaktudományok körébe tartozik, de a legkevésbé önállósult, a jogpolitika tudománya. Ez a jog céljaival és ezekhez mért helyességével foglalkozik, de nem a legteljesebb általánosságban, mert ez már a jogfilozófia területe, nem is az egyes konkrét jogszabályoknak az adott jogrend egy általánosabb normájához való viszonyítása szintjén, hiszen ez még a tételes jogtudomány feladata, hanem a kettő közötti közbülső nagyságrendben: az egyes társadalmi célkitűzések jogi megvalósításának törvényeit igyekszik megállapítani.

2. A KÁNONJOG

a. A kánonjog fogalma

9 Kánonjognak tágabb értelemben a keresztény egyházak, szűkebb értelemben a katolikus egyház jogát nevezzük. A név a görög kanón szabály, zsinórmérték szóból ered, melyet az ókeresztény kortól fogva sajátosan az egyházfegyelmi szabályok megjelölésére is alkalmaztak[5]. Hogy az egyház jogát mennyiben minősítjük jognak, az attól függ, milyen a jogról alkotott fogalmunk. Ha a jogot elég távan és egyúttal a természetfeletti valóság felé nyitottan írjuk le, akkor a kánonjog beletartozhat a jog kategóriájába, bár az egyház jellegének megfelelően igen speciális jog.

10 Az egyházat intézményes működésre képes, szerves egységként megformáló alapelvek és folyamatok Krisztus akaratából fakadnak, a Szentlélek működése révén építik fel Isten népét. Az egyház a szó fent jelzett intézményes, strukturális értelmében jogi valóság, mert Krisztus egységes egészként alapította meg, melynek saját rendje és célja van, mely az egyéneket egyetlen új közösséggé teszi. gyanakkor az egyház intézményes valósága olyan strukturális jogi elemeket is tartalmaz, melyek az emberi személy mivoltából, alapvető jellegéből fakadnak. E két különböző intézményesítő tényező ötvöződése az egyházban a teremtés és a megváltás összefüggésével magyarázható.

11 Az egyház sokrétű, az emberi együttélés igazságos rendjének Teremtő szabta általános követelményeitől meghatározott, az isteni alapító akarat révén szükséges renddel és megfelelő céllal ellátott, kegyelmi adományok által strukturált és így szerves egységgé vált valósága az alapja a tételes egyházjog kialakulásának. Tételes egyházi jognak azoknak a jogszabályoknak az összességét szokás nevezni, melyeket a katolikus egyház illetékes szervei adtak ki vagy érvényesítettek, s amelyek ennek az egyháznak a szervezetét, működését és tagjainak az egyház sajátos céljaival kapcsolatos tevékenységét szabályozzák. Mivel azonban az egyházban a közösség alapvető struktúrája, az „intézményes jog” egybeesik magának az egyháznak a lényegével, a formális, pozitív jogszabályok összességét még a módszertani áttekinthetőség kedvéért sem lehet elvonatkoztatni a strukturális jog valóságától. A tételes egyházjogi szabályok nem alkothatnak olyan zárt rendszert, melyben ne lenne helye mindenkor és minden ponton az Alapító által kitűzött cél a „lelkek üdvössége” és az általa meghatározott látható és kegyelmi szerkezet követelményeinek.

12 Az egyházjognak ezt a kettős valóságát, az egyház krisztusi alapításra visszamenő eredendő strukturáltságát és az erre épülő tételes jogszabályok együttesét különös hangsúllyal mutatja be II. János Pál pápa az Egyházi Törvénykönyvet kihirdető apostoli rendelkezésében, ahol a Codexet „a kinyilatkoztatás és a hagyomány jogi és törvényhozói örökségén alapuló” törvényhozói okmányoknak nevezi, melynek „az egyház hierarchikus és szerves struktúrájának az isteni alapítótól meghatározott vagy az apostoli, illetve egyéb nagyon régi hagyományon alapuló alapvető elemein, valamint az egyházra bízott hármasság feladat gyakorlására vonatkozó legfőbb elveken kívül... bizonyos szabályokat és cselekvési normákat is meg kell határoznia”

(Const. Ap., Sacrae disciplinae leges, 1983. I. 25: AAS 75, 1983, Pars II, XI; magyarul: ET 39--41 . Még részletesebben szól azonban erről az új törvénykönyvet bemutató beszédében, kifejtve, hogy „ha az egyház -- Krisztus teste -- szervezett együttes, ha a tagok és funkciók... sokféleségét foglalja magában, ha a nagyszámú részegyházban megsokszorozódik, akkor annyira sűrű benne a kapcsolatok szövedéke, hogy már jelen van benne, már nem hiányozhat belőle a jog. Az átfogó és lényegi értelemben vett jogról beszélek, mely megelőzi a szó sajátos értelmében kánoni meghatározásokat, levezetéseket vagy alkalmazásokat. A jogot ezért nem lehet úgy felfogni, mint idegen testet, feleslegessé vált felépítményt vagy vélt evilági igények maradványát. A jog az egyház életének természetéhez tartozik" Alloc., 19 3. II. 3, nr. : AAS 75, 1983, Pars I, 461).

13 Az egyházi jogtudomány hagyományosan mind az isteni, mind az egyházi szervek által alkotott emberi jogot valódi jognak minősíti. Ezek szerint a kánonjog rendszerében e két jogszabálytípusnak a harmonikus együttese valósul meg. Ám a természetnek a Teremtő akaratát magában hordozó rendje és a kinyilatkoztatás egész tartalma nem minősíthető jognak, hanem csupán az emberi társadalomnak, a jelen esetben az egyházi társadalomnak az az igazságos rendje, amely ezekben a forrásokban kötelezőként jelenik meg. Az egyház vonatkozásában ez legfőképp az alapító, Krisztus akaratából, a tőle nyert küldetésből fakad, mely az egész egyházjog feltétlen zsinórmértéke és kötelező erejének alapja. A kinyilatkoztatás forrásaiban Szentírás, szenthagyomány ennek az isteni jognak a tartalma a technikai értelemben vett jogi formától jelentősen különböző alakban található meg. Ahhoz, hogy az egyházi jogrendben érvényesíthető legyen, a jogra jellemző sajátos formában és eljárásokkal kell alkalmazni.

14 Erre a belső feszültségre kínált megoldást a harmincas években Vincenzo del Giudice elmélete, aki szerint az egyházi jogrend kizárólag olyan szabályokból áll, melyeket formálisan az erre jogosult egyházi szervek bocsátottak ki. gy az isteni jog normáit az egyházban csak akkor lehet valódi jogszabálynak tekinteni, ha a kánoni jogrend megfelelő alakúságokkal magáévá tette őket, egyébként kötelező erejük inkább az erkölcs területén áll csak fenn. Ez a felfogás a kánonjogászt és a krisztushívőket az egyházi hatósággal szemben a tétlen várakozás álláspontjára ítélte, hiszen annak a kérdésnek a vizsgálatát, hogy az ember által kibocsátott egyházi jogszabályok kielégítően kifejezik-e az egyházi közösség életével kapcsolatos isteni akaratot, vagy esetleg feszültségben állnak vele, más tudományágak, elsősorban a teológia területére utalta.

15 Árnnyaltabban közelítette meg a problémát a zsinat utáni időben Javier Hervada, aki a jog kiemelkedően történelmi jellegéből kiindulva alkotta meg elméletét. Szerinte az isteni jog annyiban tekinthető a szó szoros értelmében jognak, amennyiben az ebben a világban élő egyház közösségében működik. Az isteni jog akkor nyer történelmi hatékonyságot, mikor az egyház tudatára ébred a benne foglalt konkrét tartalmi gazdagságnak. Ebben a folyamatban a tanítóhivatal kitüntetett szerepén kívül megvan a maga része a teológiai és egyházjogi tudománynak, a krisztushívők hitbeli meggyőzésének és gyakorlatának is. Tehát az egyházjogban nem csupán akkor van szerepe az isteni jognak, ha tételes szabály formájában kanonizálták, hanem úgy is működik mint a hatályos jog kritikájának mércéje és az egyházi szervezet s az egész jogszabályalkotás fejlődésének ösztönzője. Ennek a működésnek a terét a jogrendben technikailag azok a szabályok hivatottak biztosítani, melyek a jog érvényességéről és alkalmazásáról rendelkeznek. A kánonjognak ezekre a sajátos mechanizmusaira jellemző vonásainak tárgyalása kapcsán 2. § 2. c még visszatérünk.

16 Az egyházjog sajátos jellegének tisztelete a zsinat után egy másik sajátos problémát is

felvetett. A kánonjogászok közül sokan, attól az igénytől vezetve, hogy elkerüljék az egyházjognak az egyház teológiai valóságával összeférhetetlen filozófiai és jogi elméletek alapján való művelését, magának a kánoni jognak a fogalmát is kizárólag az egyház teológiai természetéből kísérelték meg levezetni. A jogfilozófia és a jogelmélet szerepét az egyházjog vonatkozásában legradikálisabban a müncheni iskola Klaus Mörsdorf elméletéből kiinduló képviselői, pl. Eugenio Corecco és infried Aymans vitatták. Ezek a szerzők a II. Vatikáni Zsinat felhívását a kánonjognak ez egyház misztériumát szem előtt tartó bemutatására OT 16 úgy kívánták követni, hogy állították: a kánonjog nem nevezhető jognak ugyanabban az értelemben, mint a világi jogrendek, s az egyházjog fogalmához nem is lehet eljutni egy általánosan érvényes jogfogalom megkülönböztető jegyekkel való ellátása útján. Ezzel az irányzattal szemben jelentős kritikát hangoztattak mind az ún. olasz laikus iskola magas szintű jogi képzettségű képviselői, pl. Pietro d'Avack, Orio Giacchi, Pietro Gismondi, mind a navarrai iskola továbbfejlesztett keresztény természetjogi elméletet valló vezető egyházjogásza, pl. Javier Hervada vagy Pedro ombardía[6].

17 A legutóbbi években a zsinat utáni vitákból leszűrt tanulságok alapján számos szerző -- pl. Velasio De Paolis, Adolfo Longhitano, Salvatore Lener, Gerhard Luf -- kezd egyetérteni abban, hogy a teológiai megközelítés nem akadályozza az általános emberi fejlődés során kialakult nyelvezet alkalmazásának, s nem követeli meg feltétlenül, hogy az egyház vonatkozásában magát a jog fogalmát is a kinyilatkoztatásból vezessük le. Sőt éppen teológiai okból látszik szükségesnek az emberi cselekvés olyan általános antropológiai síkjának figyelembevétele, melyből a jogi rendezettség alapvető követelményei levezethetők. Ez lehetővé teszi az egyházjognak egy olyan általános, formális jogfogalomhoz való kapcsolását, mely a világi jogot is magában foglalhatja[7].

b. A kánonjog tudománya

1 A kánonjogot a fentiekben vázolt sajátos értelemben jognak tekintve, a kánonjog tudományát is joggal foglalkozó tudománynak foghatjuk fel. Tárgyának speciális jellege azonban kihat módszerére is. Egyfelől a kánonjog akkor vált igazán tudománnyá, amikor a római jog reneszánsza megtermékenyítette az egész középkori jogfelfogást (II-- XIII. sz.), s a kánonjogtudomány azóta is következetesen alkalmazza a jogtudomány módszereit. Másfelől azonban a kánonjog vallási jogrend, szent jog is. Az egyház teológiailag megközelíthető valósága szabja meg lényegi struktúráit. gy a kánonjogásznak sokszor teológiai alapon kell interpretálnia a tételes egyházi törvényt is. Nem is szólva arról, hogy a kánonjog forrásai közt ld. 7. §. 1 b mindenkor első helyen a íblia könyvei és az egyház tradíciója állnak, sőt a tételes egyházi törvények gyakran közvetlenül Istenre hivatkoznak mint törvényhozóra. Ezért a kánonjogtudományt nemcsak a jogtudományok, hanem a teológiai tudományok körébe is be kell sorolnunk.

19 A teológiai módszer alapja a hit mint tanítás, de úgy is mint meggyőződés. A teológia a hitet az egyháztól veszi, közelebbről a tanítóhivataltól. gy számára az egyház a hit közvetlen szabálya. Ez szavatolja a hit távolabbi szabályának, a Szentírásnak és a szenthagyománynak a helyes megértését. A katolikus teológia ezért egyházi jellegű: a Szentírás, a hagyomány és a tanítóhivatal tekintélyéhez kötődik. Arra törekszik, hogy az egyház tanítását tudományosan feldolgozza. Ezért egyrészt az a feladata, hogy a hitre vonatkozó tanítást a hit megismerési forrásaiból pozitív módon megalapozza, és összefüggéseit feltárja, másrészt az, hogy következtetések révén „spekulatív” módon feldolgozza. A teológiai bizonyítás először az adott kérdésre vonatkozó teológiai helyeket forrásokat állapítja meg, majd ezekből kiemeli a hitigazságokat, végül logikusan feldolgozza őket. Az egyházjog mint teológiai tudomány arra

is hivatott, hogy valamit feltárjon Isten és az egyház titkából. Az egyházjogász annyiban dolgozik teológusként, amennyiben kidolgozza a jogi oldalát az egyház valóságának, mely a teológia tárgyát képezi, és amennyiben a dogmatikai és morális adottságokat igyekszik bizonyos fokig kifejezni a jogszabályokban vö. pl. Const. Ap., Sacrae disciplinae leges, 1983. I. 25: AAS 75, 1983, Pars II, XI; magyarul: ET 41 . gyanakkor a kánonjogász nem mondhat le a jogi módszer ld. fent 1. §. 1 b alkalmazásáról sem.

20 Hasonlóan más jogrendekhez, a kánonjognak is van tételes tudományán a tételes egyházjogon túli valóság felé módszerében is nyitott tulajdonképpeni kánonjogtudományon kívül történelme, melyben az intézménytörténet meg a forrás- és irodalomtörténet már külön tudományágak, s bizonyos mértékig alkalmazhatók rá az egyes jogrendeknél tágabb összefüggéseket vizsgáló jogszociológia és jogpolitika eredményei is. Sajátos jellegénél fogva külön teológiája is kialakulóban van. gy tűnik, az önállóan művelt egyházjogteológia azon az alapon különböztethető meg a tételes egyházjogtudomány keretében végzett teológusi tevékenységtől, hogy az egyházjogteológia az egyházjog teológiai mivoltával, értékelésével, megalapozásával foglalkozik a maga egészében, az egyházjogtudomány viszont főként az egyes esetek kánonjogi megítéléséhez, a jogalkalmazáshoz és a jogalkotáshoz szükséges következtetések során él teológiai módszerrel (is).

c. A kánonjogtudomány ágai

21 A tételes egyházjogtudomány ágait tárgyük az egyházjog, sőt gyakorlatilag az Egyházi Törvénykönyv részei szerint és ezzel összefüggésben aszerint különböztetjük meg, hogy önálló egészként szokták-e művelni őket. Ezek a főbb ágak: 1 az általános szabályok kifejtése 2 az Isten népének szerkezetével foglalkozó ún. egyházi alkotmányjog, melyet egyes szerzők személyi jognak neveznek, mások pedig a hierarchikus szerkezetről szóló részre az alkotmányjog, a személyekről általában és a krisztushívőkről szóló részre pedig a személyi jog nevet alkalmazzák 3 a szerzetesjog, mely az Isten népével kapcsolatos joganyag egy részének önálló egészként művelt területe 4 a szentségi jog, mely a szentségekkel és a kultusszal kapcsolatos alapvető előírásokat tárgyalja 5 a házasságjog, mely a szentségi jognak nagy gyakorlati jelentőségére való tekintettel önállósult része 6 a liturgikus jog, mely -- szoros értelemben véve -- a liturgikus cselekmények végzésének kötelező rítusaival foglalkozik, és gyakran inkább a liturgia, mint az egyházjog keretében nyer kifejtést 7 az egyházi vagyoni jog a büntetőjog 9 az eljárásjog, mely anyagának legfőbb részére való tekintettel perjog néven vált ismertté 10 a közigazgatási jog, mely újabban jelentős önállósulás jeleit mutatja; 11 az egyház tanítói feladatával kapcsolatos jog, melynek külön művelésére az 19 3-as Egyházi Törvénykönyv szerkezete ad ösztönzést 12 a missziós jog, mely az egyház tanítói feladatával foglalkozó jognak és az alkotmányjognak a missziós területekre érvényes sajátos szabályait vizsgálja.

22 Az alkotmányjog fogalmát a fent említett két értelem valamelyikében főként a I --XX. századi németajkú egyházjogászok, vagy hazánkban pl.ánk József használják. jabbán egyesek, pl. Javier Hervada, Pedro ombardía, az alkotmányjogot úgy fogják fel, mint olyan tudományágot, mely az egyház alapvető jogi struktúrájával foglalkozik, a kánoni jogrendnek azzal a szektorával, mely rangban felülmúlja a jogrend többi részét. Mivel az Egyházi Alaptörvény ld. 6. §. 2 nem került kiadásra, az ilyen értelmű alkotmányjog külön művelése nem elengedhetetlen. Történnék kísérletek az egyházi család jog önálló tárgyalására is.

d. A kánonjog viszonya más tudományokhoz

23 Az egyházjogtudomány, noha a teológiai tudományok körébe is beletartozik, szempontjában alapvetően eltér a dogmatikától, mert a dogmatika a kinyilatkoztatott igazságokat mint a hit tárgyát vizsgálja, a kánonjog viszont, bár foglalkozik egyes hitigazságokkal, de abból a szempontból tárgyalja őket, hogy előfeltételét vagy tartalmát alkotják azoknak a normáknak, melyek az egyház céljának megvalósulására irányuló tevékenységet szabályozzák.

24 A kánonjog és a morálteológia tárgya egyaránt az emberek viselkedését szabályozó valamilyen normarendszer. Az erkölcszteológia az emberi tevékenységet főként a belső indítékoknak az etikai vagy morális parancsokhoz, törvényekhez való viszonya szempontjából szemléli, s az erkölcsi szabály megsértését az Isten előtti felelősségre tekintettel a belső lelkiismereti fórumon vizsgálja. Az egyházjog ellenben a krisztushívők viselkedését az egyház külső, társadalmi rendje, az emberek közti külső viszony szempontjából értékeli. Konkrét, szervezeti formában igyekszik biztosítani az egyház igazságos rendjének hatékonyságát. gy ennek megsértését elsősorban külső fórumon minősíti és olyan szankciót alkalmaz rá, mely a jogi helyzetet, a jog által biztosított javakban való részesedést befolyásolja.

25 Az egyházjog, akárcsak a lelkipásztorkodástan, a „gyakorlati teológia” körébe tartozik, s az egyház lelkipásztori tevékenységével, kibontakoztatásával foglalkozik. Ezen belül azonban a kánonjog ennek a tevékenységnek az intézményesen kiadott vagy jóváhagyott és szavatolt kötelező szabályait vizsgálja, a lelkipásztorkodástan pedig azt kutatja, hogy az adott helyzetnek megfelelően milyen megoldások, eljárási módok javasolhatók a pasztorális munkában. gy az egyházjog előzetes adottságként jelentkezik a lelkipásztorkodástan számára, viszont a lelkipásztorkodástan olyan összefüggésekre hívja fel a figyelmet, melyeket a jogalkotónak célszerű figyelembe vennie az egyházi élet kibontakoztatása érdekében.

26 A kánonjog és az állami egyházjog ius ecclesiasticum, Staatskirchenrecht egyaránt az egyházat érintő jogszabályokkal foglalkoznak, de más-más jogrend ide vonatkozó előírásai képezik tárgyukat. A kánonjog az egyház saját belső jogrendjét, az állami egyházjog pedig az egyházakra és vallási közösségekre vonatkozó állami jogot vizsgálja.

o o o

o o o ő ro o

o o u o o o o o u o o

o ro o ő o o ő u

r r o o ő r o o

r r o o o o o o u o

o u o űo u

o ro o r o r

o o ű rd

o o r

o r o o o ro o

o ur u o ro o o o o

ő o r o o o

o r o r

o u

r d o o o o o

ő o o ro o ő o

ro r o o o o o

o o r d or o

rr u r

egyházjognak. Ebben az esetben nyitva marad a kérdés, hogy hogyan lehet a valós egyházi élet számára használhatóan tisztán a kinyilatkoztatás forrásaiból levezetett kategóriákkal helyettesíteni az egyházjogban alkalmazott jogi fogalmakat és technikát, továbbá, hogy hogyan számolhatunk az evilágban vándorló Isten népe természetes arcával, azzal a ténnyel, hogy a kegyelmi rendbe emelt ember az új, kegyelmi közösségben is magával hordozza teremtett társas mivoltának sajátosságait.

o
o o o o o ő
u o o o ro o d r
o ro ő o o o o o o
u u r r o o o o r
o do o o o u o r
r r u o ro o
o o o o ő r
o r u o o o
or u r or
r r ő o or do
r o r o r
r u r ő o rd r
d r or
ru d o or o do ord
o o rd r r
d ú o o r d ú o r r
u o o o o ro o ő
o u ro ő o r
r r

M d o r d d ú o
o u d u o rdo o or o
o o dő r
r r ő

M o r r ő r ő o
r od o r
o o o r ú d ő o
du o r ő ru r o o o
r or o r d r rd
o u

od ur o r o
o ő u o rú
d ú r r
o ő rd őd o r d
o u o ő o o ro
r u od r o u
ud r o u o o
u o o o o
o od o r ő o r r d
o o o r r ő
udo o u r ro o ő d o o
o o o r od r ő or

2. §. A JOGI JELENSÉG ALAPJAI AZ EGYHÁZBAN

39 Mielőtt a tételes egyházi jog kifejtésébe belefognánk, röviden szólnunk kell a jognak az egyházban elfoglalt helyéről és a kánonjognak azokról a sajátosságairól, melyek megértésének és magyarázatának, tehát alkalmazásának is legfőbb alapelveit jelentik[8].

1. AZ EGYHÁZJOG TEOLÓGIAI ALAPJAI

a. A megalapozás szükségessége

40 A II. Vatikáni Zsinat után kánonjogász körökben tiszteletreméltó erőfeszítések történtek az egyházi jog ún. megalapozására. Első pillanatra úgy érezhetnénk, hogy az egyházjognak nincs szüksége megalapozásra, mert az egyházjog létezik. Szüksége van ellenben -- mint más jelenségeknek is -- magyarázatra.

41 Csakhogy a jog normatív rendszer. Tudatos emberi cselekvések közreműködésével érvényesül. Tehát követése döntő mértékben a jogot érvényesítő ember tudatától függ. Hogy a köztudat -- esetünkben a hívő köztudat -- számára érthető, jelentős-e egy hagyományos jog, az befolyásolja érvényesülését. Vagyis a jogi jelenség érthetővé tétele, magyarázata ilyen értelemben megalapozás.

b. Az új Izrael

42 A kinyilatkoztatást hordozó és egyedülálló üdvtörténeti hivatást betöltő ószövetségi választott nép életének rendjét, szerveződésének alapelveit a szövetség és a törvény döntően meghatározta. Az új szövetség népe az apostolok alapjára épülő új Izraelnek, az ószövetségi előkép beteljesülését hordozó igaz Izraelnek ismerte fel magát ApCsel 15, 14 Gal 4, 2 --29; 6, 16; 1Pt 2, 9--10 vö. Mt 26, 2 . Az új választott nép jellegének a keresztények számára kezdettől konkrét, struktúrateremtő jelentése volt. Krisztus nem alkalmi, formátlan embercsoportot alakított csupán, hanem olyan egységes valóságot, melynek sajátos, a személyek sokaságát új közösséggé tevő rendje van. Ez a közösség mint új egység az üdvösség jele és eszköze a világ számára. Az egyes személyek keresztény hivatása, a hitre való meghívás, a keresztség, a többi szentségek, a velük kapcsolatos kegyelmek, adományok, az általuk közvetített szolgálatok a közösség tagjait az egység számtalan kötelékével fonják egybe. Az így egybegyűlő egyház szerves valóság, melyben a kezdet kezdetétől a szolgálatok sokasága van jelen: a Szentlélek-adta karizmák a Krisztus-test építését (1Kor 12, 1--31) szolgálják. Az egyház misztériumának sajátos valósága magában hordozza az intézményes szervezettség alapelveit, s mintegy megkívánja a pozitív viselkedési szabályok kikristályosodását.

43 Az egyházi élet szabályainak jogi jellegét, hatékonyságuk intézményes biztosítását illetően szem előtt kell tartanunk, hogy az első -- és jó ideig az egyetlen -- szankció a közösségből való részleges vagy teljes kizárás volt vö. Mt 18, 17 25, 30 Róm 16, 17 1Kor 5, 3--11; 2Tessz 3, 6--14 1Tim 1, 20 Tit 3, 10 . Ez a kizárás pedig azért félelmetes, mert az egyházi közösség új Izraelnek, Isten népének hitte és vallotta magát, s az eltávolított ember a sátánnak, a pusztulásnak volt kiszolgáltatva vö. 1Kor 5, 5 1Tim 1, 20 . A közösségből való kizárás tényleges megvalósítására a külső kényszer olyan minimuma állt rendelkezésre, amit a köznapi életben már nem is szokás kényszernek nevezni. „A tévtanítót néhány figyelmeztetés után kerüld, hiszen tudod, hogy az ilyen ember megromlott, bűnben él és saját magát ítéli el" - olvassuk a Titusznak írt levélben 3, 10-- 11 . Mégis, ez az elzárkózás, ez a kerülés elég ahhoz, hogy láthatóan, fizikailag is kifejezze a kizárt ember eltávolítását a „szent nemzet" 1Pét 2, 9--10 közösségéből.

44 Az egyházzal mint új Izraelről a II. Vatikáni Zsinat így tanít: „az új Izrael pedig, amely a mostani világban él, keresve a jövő és maradandó hazát vö. Zsid 13, 14 , a Krisztus

Egyháza nevet viseli vö. Mt 16, 1 , hiszen Krisztus szerezte meg tulajdon véréen vö. ApCsel 20, 2 , a saját elkével töltötte el, és ellátta egy látható és társadalmi jellegű egyesülés eszközeivel" G 9 .

c. A megtestesülés

45 Sok katolikus egyházjogász a megtestesülés teológiájával világítja meg az egyházjogot. Mivel Krisztus emberré lett, egyháza, az ő titokzatos teste sem csupán természetfeletti valóság, hanem látható emberi közösség, s így részesedik az emberi közösségek jellemvonásaiban, köztük a jogi szervezettségben is. „Az egyetlen közvetítő, Krisztus, látható szervezettségben alapította meg és tartja fenn szüntelenül szent egyházát, amely a hit, a remény és a szeretet közössége ezen a földön, általa árasztja mindenkire az igazságot és a kegyelmet. De nem kell két valóságnak tekintenünk a hierarchikus szervekkel ellátott társaságot és Krisztus misztikus testét, a látható gyülekezetet és a kegyelmi közösséget, a földi egyházat és a mennyei javakban bővelkedő egyházat: ezek emberi és isteni elemből álló egyetlen összetett valóságot alkotnak, amelyet ezért kitűnő analógia alapján a megtestesült Ige misztériumához szoktak hasonlítani" G 8a).

2. A KÁNONI JOG FŐBB SAJÁTOSSÁGAI

46 Az egyház „szent nép" jellegével és a megtestesült Ige misztériumához való hasonlóságával függenek össze az egyházjog jellemző sajátosságai.

a. Az isteni és az emberi jog az egyházban

47 A katolikus egyház tanítása szerint az egyházi jog normái nem pusztán emberi alkotások. Az egyházi jogszabályok ebből a szempontból két fő csoportra oszthatók. Az elsőbe azok a szabályok tartoznak, melyek magára az isteni akaratra vezethetők vissza. Ez az isteni szándék megnyilvánult már a teremtésben, a Krisztus előtti kinyilatkoztatásban, majd Krisztus parancsaiban és apostolainak az ő nevében hozott rendelkezéseiben. Az emberi életnek és az egyház alkotmányának ezek az alapvető normái a kánonjogban *ius divinum* isteni jog néven ismeretesek. Az „istenti jog" követelményeinek ez egyházi jogrendben jogszabály alakba öntött megfogalmazásain túl is átfogó jelentősége van vö. 1. §. 2. a .

4 A Trentói Zsinat ünnepélyesen leszögezte, hogy Jézus Krisztus törvényhozó is számunkra, akit Isten azért küldött, hogy engedelmeskedjünk neki Sess. VI, De iustif. c. 21: DS 1571). Ebben az összefüggésben a katolikus teológiai és egyháztörténeti reflexió az jjszövetségben felismeri ennek a krisztusi törvényhozói tevékenységnek a nyomát[9]. Jézus megerősítette és felemelte a törvényt, alapvető normákat határozott meg az egyház számára: megalapította Péter tisztségét vö. Mt 16, 13--20 , kormányzói hatalmat adott az apostoloknak és utódaiknak Mt 2 , 1 --20 vö. G , eljárási normákat és büntető hatalmat adott közössége számára vö. Mt 18, 15--17; 1Kor 6 , apostolait a papi hatalmon kívül a közösségen belüli „szociális" hatalommal is felruházta Mt 1 , 1 , sőt bennfoglaltan olyan normák alkotásával is megbízta őket, melyeknek kötelező engedelmeskedni vö. Zsid 13, 17 k 10, 16 . Vagyis az egyházban levő törvényhozói hatalom ténye és bizonyos alapvető törvények tartalma a katolikus álláspont szerint a *ius divinum* körébe sorolható. Az egyházban érvényesülő jogszabályoknak ez az első csoportja az „istenti, alkotmányos, jogi és szent" jelzőkkel minősíthető[10].

49 Az egyházi jogszabályok másik csoportja, az ún. *ius humanum ecclesiasticum* egyházi

eredetű jog az egyház kormányzatára rendelt tekintély kifejezett vagy hallgatólagos akaratából származik, és az előbbi csoportban foglalt alapvető normák adott időben és helyen való kibontásának tekinthető. Ily módon ezek a szabályok is rendelkeznek egy bizonyos szakralitással.

b. A szakramentalitás

50 A II. Vatikáni Zsinat tanítása nyomán az egyházjog szakralitásáról vallott katolikus felfogás új színnel gazdagodott. A *Lumen gentium* szerint az egyház „Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek” G 1 . Ennek a tanításnak a nyomán a teológusok felvetették a kérdést: Mi az egyház szakramentális jele? A választ sok szerző[11] magában a *lumen gentium*-ban fedezi fel. Eszerint az egyház szentségi jele a „messiási nép” ezt Krisztus „az élet, a szeretet és az igazság közösségévé tette felhasználja eszközként mindenki megváltására, és elküldi az egész földkerekségre a világ világosságául, a föld sójául” G 9 . Itt konkrét népről van szó, melynek megvannak a maga hagyományai, kultúrája, problémái. Minthogy pedig a személyek sokaságának a *communio*-ban egységet kell alkotnia, szükséges, hogy összehangolják az egyes tagok feladatait, és meghatározzák a közösségi funkciókat[12]. Ezért ez egyházi jog egésze a maga váltoásaival együtt beletartozik az egyház szakramentális jelének valóságába. Minthogy azonban a keresztségben az egyház tagjai valóban bekapcsolódnak az Atya, a Fiú és a Szentlélek közösségébe, az egyházi *communio* sem csupán jel, hanem egyben a jelzett valóság is[13]. gy a *communio* kifejezésnek az egyházra alkalmazva egészen sajátos jelentése van. A katolikus egyházi jogszabályokat ebből a háttérből kiindulva kell értékelnünk.

c. A rugalmasság

51 Mint a fentiekből kitűnik, az egyházjogi normák sajátos jellege megmutatkozik e szabályok tárgyában, hiszen ezek nem pusztán evilági társaság életét rendezik. De megnyilvánul a szabályok céljában is, hiszen -- mint magának az egyháznak is -- az egyházjognak végső célja „a lelkek üdvössége” vö. 1752. k. . Ezzel a céllal függ össze az egyházjog sajátos rugalmassága. A kánonjog az általános szabályok konkrét esetekre és esetekhez való alkalmazását nem pusztán a szakértők számára adott technikai lehetőségnek fogja fel, hanem úgy tekinti, mint ami magának az egyházjognak a természetéből fakad.

52 Kétségtelen, hogy a jog biztonsága és igazságossága között belső feszültség áll fenn. A jogbiztonság követelményéből fakadó kívánalmakat a kánoni jogrendben nem lehet teljesen kielégíteni azokban az esetekben, amikor az „isten jog” elveit kell szem előtt tartani, hiszen ezek az elvek olyan természetűek, hogy nem teszik lehetővé az engedelményt a jogbiztonság érdekében a jog igazságosságának rovására. Hogy az egyházjog a legfőbb céljából, a lelkek üdvösségének szolgálatából fakadó követelményeknek eleget tegyen, nem elegendőek a pozitív emberi jog szokásos eszközei. gy a kánoni jogrendben nem lehet kizárólag a pozitív egyházi jog előírásainak figyelembevételére szorítkozni, hanem szem előtt kell tartani jogon túli metajuridikus elemeket, természetfeletti lelki célkitűzéseket is.

53 Erről a tényről sajátos jogintézmények tanúskodnak az egyházban. Az „isten jogi” normák esetében nem lehetséges, hogy azok a konkrét esetekre alkalmazva ellenkezzenek az igazságosság és a szeretet elvével, ezért alóluk nem is lehetséges felmentés vö. 5. k. . A tisztán egyházi pozitív jogszabályok esetében viszont előfordulhat, hogy konkrét alkalmazásukban ellentétbe kerülnek ezekkel az elvekkkel. Ilyenkor maga az egyházi jogrend ad lehetőséget az alóluk való felmentésre és a méltányosság alapján történő alkalmazásukra,

mely adott esetben még a kánoni törvény alkalmazásától való eltekintést is jelenthet vö. 702. k. 2. §, 1341., 1344., 1346. k. . gyanezekből az adottságokból fakad, hogy az egyházi büntetőjogban a törvényesség elve csak sajátos értelemben érvényes, vagyis hogy a lelkek üdvössége érdekében büntetést lehet alkalmazni bizonyos olyan esetekben is, amikor az adott tényállásra külön előzetes törvényben vagy parancsban nincs büntetés rendelve, még akkor is, ha az illető külső cselekményt semmilyen pozitív egyházi törvény nem tiltja, viszont ellenkezik az „isteni törvénnyel” (1917-es CIC 2222. k. 1. §, CIC 1399. k. .

54 Az egyházi jogrend nem zárt önmagában, hanem a végtelen, az örökkévaló felé irányul. Tekintélyét és szilárdságát éppen a vallásos erkölccsel való szoros kapcsolata nem keveredése alapozza meg. Ezért nem szorítkozhat merev, abszolút szabályokra, melyek nem teszik lehetővé a méltányosságot, a sajátos helyi és személyi adottságok messzemenő figyelembevételét.

55 gy nem lehetséges a törvényhozói, a bírói és a végrehajtói hatalom merev szétválasztása sem az egyházban. Számos egyházi jogszabály pedig külön hangsúlyozza, hogy megtartása nem kötelező, ha súlyos, ésszerű vagy megfelelő ok az ellenkezőjét indokolja. Ez elősegíti a valódi igazságosság és méltányosság érvényesülését az egyes konkrét esetekben. Ugyanezt szolgálja pl. az elbirtoklás jóhiszeműségének követelménye az egész elbirtoklási idő alatt 19 . k. vagy az a törvény, amely szerint a személyek állapotáról szóló perekben pl. házassági perek soha nincs ítélt dolog, vagyis olyan ítélet, amit kellő bizonyítékkal ne lehetne megtagadni 1643. k. . A rugalmasságot segítik az ajánlások, a hívők autonómiájára és a részleges jogra való utalások is ld. 6. §. 2 .

56 Az egyházjogot rugalmassá tevő sajátos jogintézmények egy különleges jogbiztonságról tanúskodnak, mely nem annyira a törvény külső formájában rejlik, mint inkább a törvény elveinek belső lényegében: azokban az „isteni jogi” elvekben, melyeknek -- a pozitív egyházi jogszabályok rugalmasságában való -- érvényesülése révén a jog az igazságossággal esik egybe[14].

II. FEJEZET. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

3. §. AZ ÓKORI EGYHÁZJOG[15]

1. AZ ÓEGYHÁZ JOGA

57 A Nagy Konstantin előtti kor I--III. sz. egyházfegyelmeiben a szokásjog játssza a döntő szerepet. A hittani, liturgikus, erkölcsi, jogi hagyomány kötelező erejének alapja az első évszázadok keresztényei számára az apostoli, s így közvetve a jézusi, sőt isteni eredet. Ez a szemlélet mutatkozik meg abban, hogy a legkorábbi egyházi szabálygyűjtemények rendtartások apostoli eredetűeknek mondják magukat. Ezért ezeket a kollekciókat álapostoli gyűjteményeknek nevezzük. Noha némelyikük ma ismert alakjában a III. század vége után keletkezett, a bennük foglalt előírások többnyire a legősibb fegyelmi szabályokat tartalmazzák. A főbb[16] álapostoli pszeudoapostoli gyűjtemények a Didakhé[17] II. sz. eleje , a Didaszkalia[1] III. sz. 2. negyede , a Traditio Apostolica[19] 215 körül , a 5 apostoli kánon[20] IV. sz. vége , valamint a mindezeket a kollekciókat enyhén átalakított változatban magában foglaló Apostoli Konstitúciók[21] 3 0 körül . Ez utóbbi a legfontosabb álapostoli gyűjtemény, szinte az egész egyházi szokásjog foglalata, mintegy Corpus Iurisa. Az álapostoli gyűjtemények elterjedése már ebben a korai időben jelentősen hozzájárult az

egyházfegyelem egységesüléséhez.

2. A BIRODALMI EGYHÁZ KORÁNAK JOGA

58 A IV--VII. század egyházának intézményes életét a Római irodalom, illetve az időszak végén keleten a bizánci irodalom keretei jellemezték. Nyugaton a birodalom őszszeomlása 476 után a romanitas szelleme a pápai udvarban tovább él. A birodalmi intézmények hatása még az idők során a birodalmon kívül került területeken is érezhető. A konstantini egyházbékétől 313 kezdve a kereszténység előbb engedélyezett vallás lett, majd a birodalom hivatalos és kizárólagos vallásává vált. Már a püspökök zsinatai keleten a II., nyugaton a III. századtól már megjelentek, számottevő zsinati szövegemlékeink csak a IV. századtól vannak. Ekkortól kezdve tette lehetővé az egyházat körülvevő légkör, s kívánta meg a keresztények növekvő száma és szervezettsége, hogy a püspökök a keresztény életre vonatkozó jogalkotói tevékenységüket -- akár az egész egyházra szóló érvénnyel is (egyetemes zsinat) -- szélesebb körben kibontakoztassák. A fegyelmi témákról szóló pápai ügylevelek, vagyis a dekretálisok szintén a IV. század végétől kezdik meg történelmi pályafutásukat. Mindezekben a jogszabályokban technikai, de nyelvi szempontból is erőteljesen jelentkezik a római jog hatása. Ezek a folyamatok azt eredményezték, hogy az egyházi élet szabályainak tipikus formájává a szokásjog helyett egyre inkább az írott jog vált. 59 A zsinati jogszabályok kánonok első, anyagát a zsinatok időrendi sorrendjében elrendező kronologikus gyűjteménye keleten a Melitosz antióchiai püspök idejében összeállított Syntagma Canonum[22] 342 és 311 közt volt, melyet az idők során további zsinatok kánonjaival bővítettek. Pápai dekretálisokat és nyugati zsinati kánonokat a keleti gyűjteményekbe később sem vettek fel, eltekintve a carthagói anyagtól, melyet II. Iustinianus császár 645--694, 705--711 személyes hatására akkor kapcsoltak a keleti zsinatok határozataihoz, amikor Belisariosz hódítása után Észak-Afrikának ez a vidéke a bizánci irodalom részét alkotta (534--698)[23].

60 Az egyetemes és a keleti helyi zsinatok anyagára építve a nyugati egyházban is megszülettek a helyi gyűjtemények. Az első többé-kevésbé egyetemes tekintélyre emelkedett nyugati kollekció Dionysius Exiguus V. sz. vége, VI. sz. eleje műve, melynek a szakértők több változatát recenzióját különböztetik meg. Az időrendbe szedett keleti zsinati kánonok latin fordításán kívül Dionysius a pápai dekretálisokból is kronologikus gyűjteményt állított össze. E két kollekciót együtt Codex canonumnak, Corpus canonumnak nevezték, ma pedig egyszerűen Collectio Dionysianának[24] hívják. Ez a gyűjtemény a későbbiekben nagy hatást gyakorolt az egész nyugati egyházra, mivel a római egyház hosszú időn át ezt használta jogforrásként. Ennek bővített változatát, a Collectio Dionysio-Hadrianát[25] küldte el I. Hadrianus pápa 774-ben Nagy Károlynak. Később ez a kollekció a Frank irodalomban mintegy hivatalos gyűjteménnyé vált, s a II. századig a latin egyházban vezető szerepet játszott[26].

61 A korszak másik legjelentősebb gyűjteménye a Collectio Hispana[27] (VII. sz.), mely a Dionysius-féle kollekció anyagán kívül afrikai, hispániai és galliai zsinati határozatokat, valamint további pápai dekretálisokat tartalmaz. Első részében a zsinati anyagot földrajzi egységenként, az egységeken belül pedig időrendben közli. Második részében az ugyancsak időrendi sorba szedett pápai ügylevelek foglalnak helyet. Ennek a világos felépítésű és kiemelkedően bőséges gyűjteménynek a hatása egész Nyugat-Európában évszázadokon át érvényesült. Több kivonat és átdolgozás is készült belőle.

62 A korszak gyűjteményeiben egyre inkább megfigyelhető az időrendi sorrendnek

valamilyen más logikai renddel való kombinálása vagy helyettesítése. A fejlődés a kronologikus gyűjteményektől a szisztematikus gyűjtemények felé halad.

4. §. A KÖZÉPKORI EGYHÁZJOG

1. A KORAI KÖZÉPKOR EGYHÁZJOGA

63 A VIII-- II. század nyugati egyházjogának alakulását főleg két nagy történelmi mozgalom határozza meg: a karoling reneszánsz I. sz. és a gregoriánus reform I. sz. . A korszak nagyszámú gyűjteménye szinte kivétel nélkül valamilyen kapcsolatban áll ezekkel a megújulási mozgalmakkal.

a. A karoling reform

64 Amikor Nagy Károly 800 karácsonyán elnyeri a császári címet, nyugaton mintegy újjáéled a Római irodalom. A keresztény császár személyéhez kapcsolódó, népek feletti, egyetemes tudat érezteti megújító hatását az egyházjogban is. A korábban közkézen forgó számos helyi jelentőségű joggyűjtemény már nem felelt meg a kor szükségleteinek. Ezen a helyzeten egyrészt a régi joganyagot tartalmazó egyetemesebb igényű kollekciók, főként a már említett Dionysio- Hadriana[2] elterjesztésével igyekeztek segíteni, másrészt a régi jogszabályok alapján le nem küzdhető korabeli problémákra hamis gyűjtemények összeállításával keresték a megoldást. E hamis és hiteles anyagot egyaránt tartalmazó 47 és 52 közt keletkezett művek közül a legterjedelmesebb és messze a legnagyobb hatású a Decretales Pseudoisidorianae[29], melyben a Collectio Hispana egyik változatát úgy alakították át, hogy egyes pápai dekretálisokat módosítottak interpoláltak, egy sor állítólagos pápai levelet pedig teljes egészében önállóan alkottak meg hamisítottak és fűztek a gyűjtemény elejére[30].

65 A karoling reneszánsz és a gregoriánus reform közti időszak gyűjteményeinek egy része még inkább a karoling eszmék jegyét viseli magán. Ennek a csoportnak kiemelkedő hatású képviselője Prümi Regino ibri duo de synodalibus causis[31] 906 körül című műve. A másik csoport már az egyház függetlenségének hangsúlyozásával, de a világi hatóságok szerepét egyházi ügyekben radikálisan el nem utasítva, a gregoriánus reformot készíti elő. A legfontosabb ilyen gyűjtemény a II. Henrik császárral jó viszonyban lévő ormsi urchard Decretum[32] 100 és 1022 közt, mely a I. század legelterjedtebb kánonjogi kollekciója volt.

b. A gregoriánus reform

66 Az egyház beépülése a feudális társadalomba a világi hatóságoktól való sokféle hűbéri jellegű függőséget eredményezett, melyek az egyház belső válságával együtt kielezték az egyházi tisztségek világiak részéről való betöltésének investitúra, a simóniának és a klérus erkölcsi, lelkipásztori és szellemi alkalmasságának problémáját. A VII. Gergely pápa nevével fémjelezhető megújulási törekvés a gregoriánus reform mindezt a pápai hatalom hangsúlyozásával kívánta orvosolni mind az egyházon belül, mind a világi hatalmak vonatkozásában. A reformtörekvések érdekében összeállított és azokat kezdeti szigorúságukban képviselő gyűjtemények közül kiemelkedik a Collectio in 74 titulos digesta[33] 1050 körül, mely forrásul szolgált sok későbbi hasonló kollekció számára, és a VII. Gergelyhez igen közel álló uccai Anzelm gyűjteménye[34] 1033 körül, mely a

reformeszméket legerőteljesebben tükröző és a II. században a legnagyobb hatást kifejtő ilyen jellegű mű.

67 A gregoriánus eszméket későbbi, türelmesebb formában kifejező művek közül a legfontosabbak Chartres-i Ivo 1117 gyűjteményei: a *Decretum* és a *Panormia*[35].

c. A kánonjog művelése

6 A középkornak ez a korábbi szakasza jelentős technikai és szemléleti fejlődést hozott a gyűjteményirodalomban. A „barbár” népek egyházaiban a korszak kezdetén használatos helyi gyűjtemények színvonala igen alacsony volt. Egyik-másikukban, mondjuk a *Collectio Hibernensis*[36] 700 körül, főként pedig a különféle vezeklési könyvekben *libri poenitentiales* a jog mint kategória is elhomályosul, és tömegesen jelennek meg -- főként ószövetségi -- bibliai idézetek s különböző egyházi íróktól vett részletek. Némelyikük hittanilag is kifogásolható fegyelmi útmutatásokat ad. Ehhez képest a korszak egységesítő és központosító irányzatú gyűjteményei markáns tisztulási és fejlődési folyamat hordozói. A II. századra kialakultak a kánonmagyarázat főbb elvei is[37].

2. A VIRÁGZÓ KÖZÉPKOR EGYHÁZJOGA

a. Az egyházjogtörténet fordulópontja: Gratianus Decretuma

69 A XII-- III. század a nyugati kereszténység területén nagyfokú függetlenséget élvező, sőt egyfajta vezető szerepet betöltő egyház intézményes virágkora. A II. században döntő fordulat következik be az egyházi jog történetében. A részleges jog túlsúlyával, konkrét szemlélettel és a források elszórtágával jellemezhető első évezredet felváltja az elvonatkoztatás, a dialektikus módszer és az egyetemesség uralmának klasszikus kora, amikor az egyház jogrendje az egységesség és a logikus belső összefüggés egyre egyértelműbb jeleit mutatja. Az első évezred különböző gyűjteményekben elszórt és gyakran egymásnak ellentmondó szabályokat tartalmazó kánonjogi szöveganyagát a bolognában „gyakorlati teológiát” tanító Gratianus mester a *Concordia discordantium canonum*ban, későbbi nevén a *Decretum Gratianum*ban[38] 1140, 1150 az ellentmondások feloldását célul kitűző logikus szintézisbe foglalta. Noha művének nem volt hivatalos jellege, mindenütt nagy tekintélyre tett szert, s csakhamar kiszorította az összes korábbi gyűjteményeket[39].

70 Gratianus *Decretum*ával kezdetét vette a kánonjog tudományos művelése. Az első egyetemek kialakulásának kora volt ez, amikor a római jog és a teológia tudományával párhuzamosan fejlődött az egyházjogtudomány is.

b. A kánonjogtudomány születése

71 A II. századig a kánonjogot nem tekintették a szent tudományok önálló ágának. A káptalani és kolostori iskolákban a teológiával együtt, annak gyakorlati részeként oktatták. Gratianus *Decretum*át azonban a bolognai „studium generalis” a római jog iustinianusi gyűjteményeinek épp akkoriban ugyanott kifejlődött tudományos magyarázati módszeréhez hasonlóan kezdték el olvasni és kommentálni. Így a kánonjog -- megőrizve ugyan szent tudomány jellegét -- határozott jogi arculatot öltött. A kánonjogot a *Decretum* szövege alapján művelő egyetemi oktatásnak dekretisztika a magára Gratianusra visszamenő bolognai iskola mellett hamarosan más műhelyei és irányzatai is alakultak, elsősorban a Párizsból kisugárzó francia-rajnai iskola és az angol-normann iskola.

72 A Decretum szövegét a mesterek magyarázó széljegyzetekkel, glosszákkal látták el. Megszülettek a Decretum szövegéhez írt magyarázó jellegű önálló összefoglaló művek, a summák is. E műfaj kezdeti formáját képviseli Gratianus tanítványának, Paucapaleának a summája[40] röviddel a Decretum Gratiani után, végső kiteljesedésének pedig Pisai Huguccio nagyszabású summája[41] 11 --1190 tekinthető, melyet a Decretumot magyarázó egész irodalom legfontosabb alkotásának tartanak. A summákkal kölcsönhatásban fejlődtek a glosszák is. Megszülettek belőlük a Decretum szövegének egészét vagy egy részét végigkísérő, összefüggő glosszaegyüttesek, a glosszaapparátusok. A Decretum rendes glosszaapparátusának glossa ordinaria az oktatás és az általános használat végül is a artholomaeus rixiensis által végső formába öntött változatot (1240--1246) fogadta el. Ez az apparátus kizárólagos uralomra tett szert, s szinte elmaradhatatlan kísérője volt a Decretum szövegének a kéziratokban és a nyomtatott kiadásokban egészen a VII. századig.

c. A dekretális gyűjtemények és a dekretalisztika

73 Az egyetemes zsinatokat a virágzó középkorban a pápai tekintély határozta meg. Jelentős jogalkotói tevékenységet csupán a IV. ateriáni Zsinat (1215) fejtett ki, melynek rendelkezéseit külön joggyűjteményként kezelték glosszaapparátusok is készültek hozzá[42].

74 A virágzó középkor legtipikusabb jogforrásai a pápai dekretálisok voltak. Ezekből már a II. században számos gyűjteményt állítottak össze[43]. A legfontosabb közülük a ernardus albi Papiensis által összeállított reviarium extravagantium 11 és 1192 közt, melyet később Compilatio prima néven ismertek. Jelentősége főként az anyagot öt könyvre iudex, iudicium, clerus, connubia, crimen, a könyveken belül pedig címekre és fejezetekre felosztó rendszerében áll, melyet -- ha talán nem is elsőként alkalmazott -- a dekretálisok gyűjtésében és tudományos feldolgozásában dekretalisztika általánosan elterjesztett. E kollektiót 1226-ig másik négy hasonló követte. Ez az öt gyűjteményt együtt uin ue compilationes anti uae[44] névvel szokás illetni. Elsősorban belőlük merítette anyagát Raimundus de Pennaforte, aki I . Gergely pápa utasítására összeállította minden idők legbővebb és legnagyobb hatású dekretális gyűjteményét, az ún. iber Extrát 1234, vagyis I . Gergely dekretális gyűjteményét[45], melyet a pápa egyetemesen kötelező, kizárólagos, hivatalos gyűjteményként kihirdetett. Törvényerővel -- a kollektió jellegénél fogva -- a benne található pápai ügylevélrészleteknek csupán a döntést tartalmazó szakaszai rendelkeztek.

75 A főbb dekretális gyűjteményekhez a II. század végétől fogva ugyancsak írtak glosszákat, apparátusokat, summákat és az egyetemi oktatásban szokásos egyéb műfajokhoz (casus, quaestiones, notabilia, brocarda stb. tartozó magyarázatokat. I . Gergely dekretális gyűjteményének glossa ordinariájaként ernardus Parmensis de otone apparátusát 1245 és 1263 közt fogadták el. A I . Gergely dekretális gyűjteményét követő korban a kánonjogi irodalom a gyűjteményszövegekhez bőséges kommentárokat lecturák és a szöveget nem részleteiben magyarázó, hanem tartalmát a címek sorrendjében rendszeresen kifejtő nagy summákat summae titulorum hozott létre. Ezek közül kiemelkedik Henricus de Segusio Hostiensis Summa aureának[46] nevezett műve 1250-1253, mely egy egész évszázad kánonjogtudományának fejlődését tetőzi be.

76 A III. század további folyamán az újabb dekretálisok megjelenése újabb gyűjtemények összeállításához vezetett, melyek közül legnagyobb történelmi jelentőségre a VIII. onifác pápa által kihirdetett iber Sextus[47] 129 emelkedett, melyhez az egész dekretális jog utolsó nagy klasszikusa, Iohannes Andreae írta meg a glossa ordinariaként

elfogadott apparátust már 1303 előtt.

3. A KÉSEI KÖZÉPKOR EGYHÁZJOGA

77 A IV. századtól a reformáció kezdetéig, sőt bizonyos vonatkozásban egészen a Trentói Zsinatig (1545--1563 terjedő időszak a „keresztény középkor” alapvető elemeinek bomlását hozza magával. A pápaság „avignoni fogsága” 1309--1377, a zsinatok elsődlegességét hangsúlyozó konciliarizmus, az államok erősödése alapvetően hat az egyházi jogképződésre és a kánonjog művelésére. A IV. századot derékbatörő nagy pestisjárvány idejére esik a középkori kánonjog utolsó nagy klasszikusának, Iohannes Andreaenek a halála 134 is. A XIV--XV. század ugyanakkor a polgárosodásnak, a kulturális eredmények szélesebb körökbe való szétsugárzásának, a humanista ébredésnek, a papír és a könyvnyomtatás európai elterjedésének a kora is.

a. A Corpus Iuris Canonici kialakulása

7 Az újabb pápai dekretálisokból további rövidebb gyűjtemények keletkeztek. A Clementinae c. kollektiót II. János pápa még hitelesként adta ki 1317, ám a másik két jelentősebb gyűjtemény: az Extravagantes Ioannis II 1325 és az Extravagantes communes (1500, 1503 [4] csupán magángyűjtemények. Ezt a három kollektiót a Decretum Gratianéhoz, I. Gergely dekretális gyűjteményéhez és a Iber Sextushoz csatolták. Gy jött létre és bővült fokozatosan hat műből álló együttes az újkor elejére a római jog iustinianusi gyűjteményeit összefoglaló Corpus Iuris Civilis mintájára a Corpus Iuris Canonice-nek nevezett egyházi jogi gyűjteménycsoport, melynek az említett hat kollektióból álló és a „római korrektörök” szaktanársága által átnézett formáját III. Gergely pápa adta ki és nyilvánította jogilag hitelesnek 1582-ben.

b. A kánonjog művelése

79 Noha a kései középkorban az új kollektiókhoz glosszák, az előző kor nagy gyűjteményeihez pedig terjedelmes szövegmagyarázó kommentárok is születnek -- közülük a leghíresebb Nicolaus de Tudeschis Panormitanus műve --, a kánonjog gyakorlati alkalmazásához közelebb álló, „polgárabb”, népszerűbb műfajok tömeges elterjedése a jellemző. A teológiai elemek mellett is erősen jogi gyóntatói summák (summae confessorum) típusából pl. több, mint 6000 művet tartanak nyilván[49]. A pasztorációt segítő jogi összefoglalók, az oktatást szolgáló rövidítmények, módszertani bevezetők, főként pedig a jogi szótárak, mutatók, konkordanciák, az egyes ügyekben adott jogi tanácsok, meg a bírósági, közigazgatási, sőt inkvizíciós segédkönyvek divatjának kora ez.

5. §. AZ ÚJKOR EGYHÁZJOGA

0 A Trentói Zsinattól 1545--1563 az I. Vatikáni Zsinatig 169--170 terjedő évszázadokban a katolikus egyház élete a protestantizmus, majd a kibontakozó fejedelmi abszolutizmus, végül a forradalmak és a liberalizmus környezetében zajlik. Kapcsolatai az újkori gondolkodás főbb áramlataival nehezek, gyakran polémikusak.

1. A PÁPAI ÉS A KÚRIAI JOGALKOTÁS

1 Az egyházi jogalkotást a trentói zsinati határozatok után a közvetlenül a pápától, valamint a római kúria -- jórészt a VI. században alakult -- hatóságaitól kiadott rendelkezések jellemzik. Hivatalos, a jog egész területét átfogó egyetemes joggyűjtemények több ilyen irányú próbálkozás ellenére sem jelennek meg. A pápai levelek többnyire terjedelmes magángyűjteményekben, ún. bulláriumokban kerülnek kiadásra, a római kongregációk határozatai pedig kibocsátó szervenként külön-külön könyvsorozatokban, melyek néha hivatalos kiadványok -- pl. a SC Concilii intézkedéseinek gyűjteménye 1711-től, a Rítuskongregáció dekrétumai 1707-től vagy a tiltott könyvek jegyzéke, az Index librorum prohibitorum először 1557-ben) --, gyakran viszont nem hivatalosak, s nem is foglalják magukban az adott kúriai hatóság rendelkezéseinek összességét.

2. A KÁNONJOGTUDOMÁNY ÉS A FORRÁSKRITIKA

2 A Corpus Iuris Canonici az egyes részleteket érintő módosítások ellenére, mint olyan megőrzi érvényét. Hozzá csatolva gyakran kiadnak teljesen magánjellegű gyűjteményeket, főként Pierre Matthieu *iber Septimus Decretalium* 1590 című összeállítását, valamint a iustinianusi *Institutiók* mintájára felépített *Institutiones Iuris Canonice*t, Paolo *ancelotti* pápai utasításra készített, de hivatalossá nem emelt művét 1563. Ez utóbbi mű új módszert terjeszt el a kánonjogtudományban és az oktatásban, az ún. *institutiós* módszert, a törvénygyűjtemények szövegének rendjét követő eddigi exegetikus módszer mellett és helyett. E módszer az általános fogalmak közlése után az anyagot a személyekre, a dolgokra és a keresetekre perjog, büntetőjog vonatkozó csoportokra tagolva, logikus, áttekinthető rendben, önállóan megfogalmazva tankönyvszerűen adja elő. A módszer sok követőre talált, s hatása még az 1917-es Egyházi Törvénykönyv szerkezetén is világosan megmutatkozik.

83 A XVI--VII. század a forráskritikai megújulás időszaka. A szemléletváltozás érezteti hatását a jogforrások kezelésében is. A középkori exegézist hordozó glossza veszt tekintélyéből a Corpus Iuris Canonici utolsó glosszás kiadása 1671-ben jelenik meg), s -- főleg Franciaországban -- a régi jogszabályszerzők történeti-kritikai magyarázata kerül előtérbe. A VII. század hatályos egyházjoggal foglalkozó legnagyobb művei azonban továbbra is sokat megőriznek az exegetikus módszer hagyományaiból. A középkori kánonjogi irodalomból bőségesen merít a kor talán legtekintélyesebb egyházjogi műve, Prospero Fagnaninak (1588-1671), a római kúria tisztségviselőjének nagyszabású kommentárja is[50]. Az abszolút monarchiák állami törekvéseit és a helyi egyházak önállóságát a pápai primátus rovására hangsúlyozó -- az egyházi hatóságoktól elítélt -- irányzatok is éreztetik hatásukat az egyházjogtudományban, főként a gallikán felfogású és a janzenistákat kánonjogilag védő Zeger *ernard van Espen* 1646--1721 műveiben, melyek jelentős hatást gyakoroltak Nikolaus von Hontheimre *álnevén: Febronius*, 1701--1790), a febronianizmus alapítójára, a jozefinista szerzőkre, valamint a VIII--XI. századi szellemtörténet szélesebb köreire. A VIII. század kiemelkedő tekintélyű kánonjogásza volt IV. *enedek* pápa (Prospero Lambertini, uralk.: 1740--1758), aki szaktudását széleskörű törvényhozói tevékenységében is kifejezésre juttatta. Fő műve a *De Synodo dioeclesana* hosszú időn át meghatározó jelentőségű maradt a katolikus egyházjogi elmélet és gyakorlat számára.

6. §. A KODIFIKÁCIÓK KORA

1. AZ ELSŐ KODIFIKÁCIÓ

4 Már az I. Vatikáni Zsinat 1869--1870 előkészületei során sok püspök kérte, hogy

adjanak ki új, kizárólagos egyházi törvénygyűjteményt, hiszen az évszázadok során felhalmozódott egyházi jogszabályok tömegében az eligazodás már technikailag is olyan bonyolulttá vált, hogy ez a lelkipásztori munkában valódi nehézségként jelentkezett. Az I. Vatikáni Zsinat az új joggyűjtemény kiadásának munkáját nem végezhette el. Dogmaként rögzítette viszont a pápa egyházkormányzati primátusát Const. Pastor aeternus, c. 1--3: DS 3050- -3064 , mely a pápai egyetemes jogalkotás hittani alapja.

85 A XIX. század végének számos egyházjogi szerzője tett kísérletet arra, hogy az egyház hatályos jogát vagy annak egy részét a világi jogrendekben épp akkorra elterjedő törvénykönyvek mintájára foglalja össze. A kánonjog hivatalos kodifikációját Pius pápa rendelte el (MP Arduum sane munus, 1904. III. 19 . A munkálatokat Pietro Gasparri 1907-től bíboros vezette. A kodifikáció célja nem új jog alkotása volt, hanem főként az addig érvényes jog új módon való elrendezése. Az egyes törvények terjedelmes eredeti szövegének közlése helyett a modern kodifikáció módszerét alkalmazták: a rendelkezéseket tartalmazó szövegeket új, rövidebb formában fogalmazták meg. Az anyag egészét pedig öt könyvbe általános szabályok, személyek, dolgok, perjog, büntetőjog szerkesztették, lényegében követve a római jog institutióinak szerkezetét, ahol először a személyekről, aztán a dolgokról, végül pedig a keresetekről volt szó. A törvénykönyvet Codex Iuris Canonici címmel a cím magyar fordításai: Kánonjogi Kódex, Egyházi Törvénykönyv . Pius utóda, V. enedek pápa hirdette ki 1917. május 27-én. A Codex a latin egyház számára hiteles, egyetemes, egyetlen és kizárólagos törvénygyűjteményként jelent meg. Történelmi jelentőségét érzékelteti, hogy ilyen típusú, ekkora jogi tekintélyű gyűjtemény addig az egyházban nem létezett.

86 Az 1917-es Codex nagyban előmozdította az egyház lelkipásztori tevékenységét, s a kánonjog oktatásában és tudományos művelésében is új korszakot nyitott. Mivel a Codex kizárólagos joggyűjteményként jelent meg, az Apostoli Szentszék elrendelte SC Stud, Decr., 1917. VIII. 7: AAS 9, 1917, 439 , hogy az egyházi felügyelet alá tartozó felsőoktatási intézményekben a kánonjogot a Codex anyagának sorrendjében kell előadni, a történeti tudnivalókat pedig az egyes jogintézmények tárgyalásának bevezetéseként kell ismertetni. Ez a munkamódszer hozzájárult a hatályos kánonjog és az egyházjogtörténet tudományának további különválásához, hiszen a jogtörténeti munkára már többnyire nem a hatályos jogszabály megállapításához volt szükség. A törvényt magyarázat segédeszközeként azonban Gasparri bíboros, majd az időközben bíborossá kinevezett Serédi Jusztinián aki a gyűjtőmunkát végezte kiadták -- a Corpus Iuris Canonici és a Trentói Zsinat határozatai kivételével -- azoknak a forrásoknak a szövegét, melyekre a Codex kánonjai támaszkodtak[51]. A kor legfontosabb kánonjogi kommentárjait, mivel még az új egyházjog értelmezése szempontjából is jelentősek, az általános bibliográfiában soroljuk fel.

2. AZ EGYHÁZI TÖRVÉNYKÖNYV REFORMJA

7 A pápa, a római kúria központi hatóságai és a helyi egyházi hatóságok püspökök, zsinatok jogalkotói tevékenysége a Codex kiadása után részben a CIC végrehajtásának részleteit szabályozta, részben az időközben jelentkező újabb problémákra keresett jogi megoldást. Az egyház külső körülményeinek és belső helyzetének erőteljes átalakulása a kánoni törvények átfogó reformját tette szükségessé. A törvénykönyv átdolgozását III. János pápa jelentette be 1959. január 25-én abban a beszédében, melyben a római egyházmegyei zsinatot és a II. Vatikáni Zsinatot először meghirdette. Noha az Egyházi Törvénykönyv átdolgozására már 1963. március 2 -án bizottságot alakítottak, a munkálatok csak a II. Vatikáni Zsinat 1962-1965 befejeztével lehetett megkezdeni, hiszen a Codex

megújításának a zsinat által meghatározott elvekhez kellett igazodnia. Az Egyházi Törvénykönyv átdolgozási munkáját ünnepélyes ülésen VI. Pál pápa nyitotta meg 1965. november 20-án. Ekkor mondott beszédében AAS 57, 1965, 9 5--9 9 két fő irányelvet jelölt meg a Codex revíziója számára: 1 nem csupán a jogszabályok új elrendezéséről van szó, mint az 1917-es CIC összeállításakor, hanem az egyházi törvények tartalmának megreformálásáról, természetesen az isteni jogi eredetű normák tiszteletben tartásával 2 a törvények megújításának a II. Vatikáni Zsinat okmányai állandó szem előtt tartásával, azokhoz igazodva kell történnie.

88 Az 1967-es püspöki szinódus szinte egyhangúan hagyta jóvá azt a pápai utasításra elé terjesztett javaslatot, mely további tíz irányelvet rögzített a Codex átdolgozási munkálatai számára[52].

9 Az átdolgozási munkálatok -- mint maga II. János Pál pápa is hangsúlyozta Const. Ap. Sacrae disciplinae leges, 1983. I. 25: ET 35) -- kiemelkedően kollegiális módon folytak. A munkálatokat az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo vezette, mely a pápától kinevezett bíborosokból állt. II. János Pál pápa a munkálatok utolsó szakaszában a világegyházból kiválasztott más bíborosokat és püspököket is köztük a magyar ánk József váci érsek-püspököt beosztott a bizottságba. A bizottság élén 1967. február 21-től 19 2. március 22-én bekövetkezett haláláig Pericle Felici (1967. VI. 26-tól bíboros állt, aki bíborosi kinevezéséig a helyettes elnök propaeses, később pedig az elnök praeses címet viselte. Felici bíboros halála után a helyettes elnök tisztségét Rosalio Castillo ara c. püspök töltötte be.

90 A bizottság munkáját titkárság és szakcsoportokba tömörült tanácsadók consultores segítették. Ezek a szakcsoportok állították össze az új törvénykönyv egyes részeinek szövegtervezeteit, melyeket előzetes pápai engedélyezés után véleményezésre elküldtek a világ püspökeinek, a római kúria központi hatóságainak, egyházi egyetemeknek, fakultásoknak és az egyetemes rendfőnökök szövetségének. A vélemények és javaslatok feldolgozása során született meg fokozatosan a törvénykönyv szövege.

91 Az új Codex beosztási rendszere is a munkálatok folyamán bontakozott ki. A könyvek száma hétre emelkedett I. Általános szabályok, II. Az Isten népe, III. Az egyház tanítói feladata, IV. Az egyház megszentelői feladata, V. Az egyház anyagi javai, VI. üntető rendelkezések az egyházban, VII. Az eljárások. A törvénykönyv felépítése már nem követi a római jog institúcióinak szerkezetét, hanem inkább a II. Vatikáni Zsinat egyházképéhez kapcsolódik, s kidomborítja, hogy az egyház mint Isten népe részesedik Krisztus hármasság -- papi, prófétai és királyi -- feladatában vö. G 9--17, 25--27 stb. .

92 Időközben folytak a legfontosabb „alkotmányjogi” normákat tartalmazó Egyházi Alaptörvény ex Ecclesiae Fundamentalis kidolgozásának munkálatai is. Ez a sok vitát kiváltó alaptörvény a Codexen kívül, külön okmányként készült. Az Egyházi Törvénykönyvvel együtt történő kibocsátásától azonban a legfőbb egyházi törvényhozó végül is eltekintett, s a tervezetében szereplő szabályok egy részét a munkálatok utolsó szakaszában a Codexbe iktatták.

93 Az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság teljes ülésén egyhangúlag jóváhagyott szöveget II. János Pál pápa néhány szakértő segítségével személyesen átjavította és 19 3. január 25-én Sacrae disciplinae leges kezdetű apostoli rendelkezésével ünnepélyesen kihirdette. Az új Codex Iuris Canonici a pápai rendelkezés értelmében 19 3 adventjének első

vasárnapjától nov. 27 lépett hatályba.

94 A benne rögzített egyházfegyelem jelentős mértékben megegyezik a II. Vatikáni Zsinat után, annak végrehajtásaként kiadott számos egyetemes egyházi törvényben foglaltakkal. Maga a zsinat ugyanis tartózkodott attól, hogy közvetlenül végrehajtható, részletes egyházfegyelmi előírásokat adjon. Mégis sok olyan általános elvet fogalmazott meg, mely fegyelmi kérdésekre vonatkozott és nem csupán erkölcsi kötelező erővel rendelkezett. Ez a tény pedig sürgetően megkövetelte az általános zsinati elvek jogi konkretizálását. A zsinat utáni egyetemes egyházi jogszabályok azonban csupán az egyházi élet egy- egy területét szabályozták, egyébként pedig az 1917-es CIC volt érvényben. Ez a hatályos jogszabályok megtalálásának technikai nehézsége mellett egy fajta feszültséget is okozott a korábbi és a zsinat utáni jogi anyag között. A zsinat utáni jogszabályokban sok általános, útmutatásszerű kijelentés és ideiglenes, „kísérleti” rendelkezés is szerepelt, ami esetenként nem felelt meg a jogi normáról alkotott hagyományos fogalmaknak. gyanakkor a nyelvelmélet meglátásai több kánonjogászt is a törvény normájának új felfogására ösztönöztek. A törvényt az egyházban is kezdték egyes szakemberek programozásnak felfogni, mely sok tekintetben nem teljesen világos, tökéletlen, s rá van utalva az alkalmazás folyamatából merített visszajelzésekre. A szabályozni kívánt tárgyak bonyolultsága és nehéz áttekinthetősége szintén hatást gyakorol a törvény technikájára. A törvényhozó egyre gyakrabban folyamodik ahhoz, hogy elvi rendelkezéseket adjon ki, és a pontosabb kialakítást olyan szervekre bízta, melyek a szabályozott témakört közelebbről ismerik.

95 A zsinat utáni törvényhozás gyakran tapasztalható kísérleti jellegének egyik fő oka kétségtelenül az volt, hogy a zsinat által kitűzött feladatok fokozatos megvalósítást kívántak. A kísérleti jelleg három törvénytípusban mutatkozott meg: 1 Azokban a törvényekben, melyeket a tárgyalat nehéz anyag miatt hosszú átmeneti szakaszok jellemeznek mindig újra változó átmeneti rendelkezésekkel. Kötelező jellegük a megfogalmazásból többnyire csak enyhén tűnik ki. Ilyen pl. a liturgiát megreformáló jogszabályok sora vagy az ökumenikus kapcsolatokra vonatkozó törvényhozás. 2 Azokban a törvényekben, melyek ideiglenes érvényességét a jövőre új CIC-re való kifejezett utalás emeli ki. Ilyen volt pl. a MP De Episcoporum muneribus (1966. VI. 15: AAS 58, 1966, 467-472), a MP Ecclesiae Sanctae (1966. VIII. 6:/ AAS 58, 1966, 757--787), vagy a MP Causas matrimoniales (1971. III. 28: AAS 63, 1971, 441--446 . 3 A szó szoros értelmében vett kísérleti ad experimentum kiadott törvényekben, amelyekben gyakran 3-5 éves próbaidő van kifejezetten megadva. Ilyen volt pl.: SC Rel, Decr. part., 1965. XII. 8 (Leges III, 4910) [53].

96 Az 1983-as CIC egységes rendszerben összefoglalva és továbbépítve közli a zsinat utáni jogfejlődés eredményeit. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a törvénykönyv véget kívánna vetni a jogszabályokban fellelhető „nyitottságnak”, hiszen bőven található benne kérdések, melyek szabályozását a részleges törvényhozóra bízta, vagy amelyekben teret nyit a krisztushívők autonóm döntésének, továbbá számos buzdítás, ajánlás[54], sőt az előszó még azt is tekintetbe veszi, hogy a CIC egyes előírásai új átdolgozásra fognak szorulni. Mindezek a jelenségek egyben arra is utalnak, hogy a törvényhozó szem előtt tartja az újabb jogelméletben jelentkező szempontokat.

97 Az Egyházi Törvénykönyvnek -- akárcsak 1917-es elődjének -- egyedüli hivatalos szövege a latin eredeti. Fordítások a Szentszék előzetes elvi hozzájárulása alapján a püspöki konferenciák engedélyével adhatók ki SecrStat, Normae, 19 3. I. 2 : Comm 15, 19 3, 41 . Noha ez az engedély különféle típusú lehet egyszerű engedély, megbízás, hitelesítő jellegű jóváhagyás, melyben a püspöki konferencia mintegy magáévá teszi a fordítást[55], a fordítás

használatának engedélyezése a nyelvterület más püspöki konferenciái részéről stb. , a legünnepeleyesebben engedélyezett fordítás sem egyenrangú hitelesség tekintetében a latin szöveggel. Mindenesetre a máris napvilágot látott nagyszámú fordítás jelentősen hozzájárult a Codex tartalmának széleskörű megismeréséhez és alkalmazásához.

3. A KE ETI EGYHÁZJOG KODIFIKÁCI JA

9 A keleti katolikus egyházak joga több részből tevődik össze: az egyes rítus szerinti saját jogú egyházakra vonatkozó külön jogból, azon belül természetesen az egyes egyházmegyék vagy más egységek részleges jogából is, valamint a keleti egyházak összességére érvényes jogból. Ez utóbbi részint már II. Pius pápa idejében hosszú kodifikációs munka eredményeként törvénykönyvi alakban, de nem egyetlen együttesként, hanem külön motu propriókban jelent meg. A II. Vatikáni Zsinat az addig kodifikált anyag átdolgozását tette szükségessé, ugyanakkor a hiányzó részek kodifikációjának befejezése, és így a keleti egyházak közös jogának egyetlen törvénykönyvbe foglalása is napirendre került. A keleti katolikus egyházaknak ez az új törvénykönyve 1990. október 1 -án került kihirdetésre Codex Canonum Ecclesiarum Orientalum (magyarul: A Keleti Egyházak Kánonjainak Kódexe címmel[56]).

MÁSODIK RÉSZ: ÁLTALÁNOS SZABÁLYOK

M M

o orr o

o orr o r o

do ro o orr r d ő

ro u o od r

rd o orr o ő

r o o ő d o o

r o ro o

o orr ő o o r

o d r r

ód o r d o

d o orr ő d

o

o orr o

o orr o o d o ő

o r r o r ő

o o o r o

or r o o ud o

o r d r rő o r

d ő o r ő rő r r

u d r r ő r ő orr o

o r r ő r ő r o

o orr o o orr o

r o r o o r ű

o ro o u o d o

o or o o o r o o o

u o o r o

o d orr

o ő r

o o or r r d o ud o

o o orr

o o r ő o orr o o

or r o o d o d o o r r o d
o o o r o r r r o o
o o o o r r r o o
o r d o r r
M r orr o o o o d o o o
ú o r r orr r
o o r do u u o
r u o orr o
r o o r o o r
o or o or r o o
o ú o r o o o
r o rd o o
r M r r M r o o
or r o
u o r

r o o d o r r
o o o o r r o r o o
o o do r r od ur o
r o ú r o r or
r o r o o r r
od o o o r r

M od o rd r
r o o r o o r
r r r r o d o o d
r d o o or o o r
od d o o o o
do o r oru d o o o
r d o o r rd o o o o r

r r o ro o o
r r r o r r r o
r u o u o r r o
r ro o u o r r u r
o r r o r o r o r

r o r o o
o o u r r o o r r
r r r r r u
r o r o ur u
o o r r o r u o o
M r r d r o or o
r d o r o r u r
r o r o

o u o u d o r o
o d r u o r o o o
o o r d o o r o r o
ro r od o o u
r do o o o o r r
o r r o o o ud
o o o r o o o u
o o r o r u o r
r o r d r

ro r d ú ou ro ro r ou
od od ur o r
o r r d r
dd od do o u
r d r u ru d ú ro ð

o o od od o o od
o o o od ur d o r o o do
r o r od r
od r do o o r or u o r
o o u o r o r d r Mu r

r d o u
o ðd r u o o
o o M o o o u o r
o o ð r r o o d
r r r r r u o r
r r r r r u o ru
r r ð M u r o u
rrð

od od o u o r
r rd r ru r u

r o or u o
od r d ð o r or
o o do u o r o
or ú o o o u o
r d o o d o u r
d d r o
r d o r

r u o o o r
r r u r ð
r u o u o
r o u o M ror o o o r
ð ð r u o r o u o
o d u o o
o d r r o ð ð
r u ð o u r r
or ð d r

oro r ur u o o
r r o
ro ð r o od o
ur u r ur u o
od or do o ð r d o
ur u ð o r d o
do o r d o
r u r r o o ð

r r o or o ð
ð d ur o o r r
o o ð o o r
ur u o o r o ð r o ð

or r r d u or r
o rd r o o ðr or o
od

M M

o o o o ð úr o o
o r u o o r
od od or o o od o
ð u o ord u
o r r d r
or odu d o o o
d u d r o od
o o o o r r o o

M d od u o o
r u u r u ð do
o r d ð ð r
ú r r d ð r o
o r r d ro o do
rd r oru o o r u r
r o o or r u r d r
r o r u o
oro r r rd r o
d d o d o
r o or ð o u dð o r doo
o ord u o r M d rd ð o
o r o ord u o o r d

ðr u ð r d od o od or
o o ð od o r o ðr
ð o o rd rð

o o M r r
ðr od r od o
o o M r r
ðr od M r d r
o d o ord d o
d o o o od o d o M ror o
r r r d o od ur o
u r o od r u
r od o
rd rð ro r o o

r o u u u o o o
o r d r r r o r
o ro o d or r o r
o d o ð d o o u do o
r r o dð u
r o o u u
o o o r d r o

r do o r ó
r u o r r o
ro dód d d ód u do o r
r d d r o dó
d

r r ó r o o o o ó r
r r o do o o o
o r d or
o r ó r r d od u
o r o ó d
ó o or r o o r r d
ó o r ó

d o ó or o o o o u r
r d r o o u r r
o o o r r u ú ó
o o o o r

ó r o o o u ud r ro d
o o od or o o o r
rú ó or o o ú od
r o o u
u úr ó ord r u r d
do o ó
do o o u udo r
dó d r o o d o r or
ó d dó

r d o o o u udo or
o o ód ó or or r d
o o o r r d r udo
d o o r d r

úr o r ord r u r ró r ó
r d r d ó r o o
o o r d or d o úr M d
r d úr úr r
r r o úr o o
oro r r d o or

ó r rd r u
r d r o o ó r r
r d

o r r o o
r or do d o r r ó
r od r o

nem nélkülözhetetlen feltétele, hogy meghatározott eljárással hozzák, és különleges formában bocsássák ki[23]. A törvény bizonyos sajátos formai elemeire azonban illetékes törvényhozó, kihirdetés az egyházjog is utal.

135 Az egyházi törvényt hozzátétőlegesen úgy írhatjuk le, mint az illetékes egyházi hatóságtól, az egyház javára, egy erre megfelelő közösségnek adott, kellően kihirdetett, tartós, önálló, általános, jogi jellegű, kötelező cselekvési szabályt.

b. A törvény lényeges elemei

136 Az egyházi törvény egyes lényeges belső elemei az egyházi jogszabályok szélesebb körében is többé-kevésbé fellelhetők, s nem kizárólag a szó szoros értelmében vett törvényekre jellemzők. A törvény meghatározásunkat: 1. §. 2. a. Ilyen lényeges belső elem, hogy az egyházi törvény általános, kötelező cselekvési szabály, mely -- mint minden egyházjogi norma -- az egyház javát szolgálja, ami nemcsak azt jelenti, hogy tárgyában az egyházi közösség életével kapcsolatos viszonyokra vonatkozik, hanem főként azt, hogy tartalma az egyház Istentől rendelt céljának, vagyis végső soron a lelkek üdvösségének -- 1752. k. -- elérését segíti elő. Ez feltételezi, hogy az egyházi törvénynek objektíve erkölcsileg jónak kell lennie, megtartásának a krisztushívőket egyéni üdvösségükhöz is közelebb kell vinnie[24]. Ilyen körülmények között az egyház javának szolgálata követeli meg, hogy a törvény szükséges, hasznos -- vagyis az egyház javát elősegítő -- valamilyen célra irányuló, követése pedig lehetséges legyen. Az egyház javának szolgálatával függ össze a törvény ésszerűségének követelménye is. Az ésszerűség itt nem csupán az emberi józan észnek való megfelelést jelenti, hanem a legkorábbi keresztény időktől fogva[25] azt, hogy az egyházi törvényeknek összhangban kell lenniük a világmindenséget teremtő s az egyházat megalapító és sajátos küldetéssel megbízó Isten üdvözítő tervének nagy gondolatával, az isteni ratióval, logosszal. Ez pedig nemcsak arra utal, hogy az egyházi törvények nem ellenkezhetnek a „természetjoggal” és a kinyilatkoztatás forrásaiban megtalálható „pozitív isteni joggal”, hanem arra is, hogy elő kell segíteniük az üdvösség tervének kibontakozását.

137 A tartósság olyan lényeges belső elem, mely az egyházi törvényt az egyházi jogszabályok egyéb fajtáihoz képest fokozottan jellemzi. Ez azonban nem zárja ki, hogy valódi törvényeket is ki lehessen adni meghatározott ideig szóló érvénnyel vagy akár kísérleti jelleggel[26]. A törvény sajátosan jellemző belső eleme az önállóság. Vagyis az egyházi törvény -- eltérően az általános végrehajtási határozatoktól és az utasításoktól -- 29--34. k.) -- elsődleges szabály, mely nem más meglévő jogszabályok alkalmazását és sürgetését tartalmazza[27].

13 Az egyházi törvény lényeges külső elemei közé tartozik, hogy tárgyi, területi és személyi vonatkozásban egyaránt illetékes, törvényhozói hatalommal rendelkező egyházi hatóság hozza. Az egész egyházra szóló törvényhozói hatalommal rendelkezik a pápa 331. k. és a püspökök testülete 336. k., melynek kiemelkedő működési formája az egyetemes zsinat. Hatáskörük határai között törvényhozói hatalmuk van a megyéspüspököknek és a velük azonos jogi megítélés alá eső főpásztoroknak 31. k., a részleges zsinatoknak 445. k., továbbá bizonyos értelemben a püspöki konferenciáknak 455. k. 1. §, 29. k. és a megszentelt élet pápai jogú, klerikusi intézményei vagy az apostoli élet ugyanilyen társasági elöljáróinak és káptalanjainak (596. k. 2. §, 631--632. k., 717. k., 73. k.).

139 Ilyen körülmények között lényeges külső eleme a törvénynek, hogy olyan közösség számára hozzák, amelynek törvény adható *communitas legis recipiendae capax* -- 29. k. .

140 Iztosan ilyen közösségek azok, melyek élén törvényhozói hatalommal rendelkező hierarchikus szerv áll pl. az egyetemes egyház, az azonos püspöki konferenciához tartozó részegyházak összessége, az egyháztartomány, az egyházmegye, de ide sorolhatók pl. a megszentelt élet pápai jogú, klerikusi intézményei is. José Maria Piérolero Carrion szerint ilyen közösségnek számítanak mindazok az embercsoportok, akik egy-egy törvény címzettjei. E csoportok lehetnek: 1 testületi jogi személyek pl. püspöki konferencia, káptalan 2 nem testületi jogi személyek pl. egyházmegye, plébánia 3 jogi személyiséggel nem rendelkező csoportok, melyek azonos állapotú vagy állású emberekből állnak pl. klerikusok, szerzetesek, plébánosok, vagyongazdálkodók 4 egyéb jogi személynek nem minősülő csoportok pl. egyházmegyei hivatal, jogi személyiség nélküli magántársulás [2]. Piérolero felfogása természetesen vitatható pl. azon az alapon, hogy a törvény címzettjeinek fogalmát tágabban is lehet értelmezni, vagy olyan megokolással, hogy ez az elmélet végül is nem tesz egyebet, mint a törvény befogadására képesnek minősít minden olyan embercsoportot, amelyet a törvények közvetlenül köteleznek. Mindenesetre a kánonjogászok körében nem számít lezárt kérdésnek, hogy mi is az a közösség, amelynek törvény adható.

141 Az egyházi törvény lényeges külső eleme végül a kihirdetés (promulgatio). Ez a tartalom meghatározása és a hatósági parancs kiadása után a törvény létrejöttének utolsó mozzanata: az a cselekmény, amellyel a törvényhozó hivatalosan kinyilvánítja parancsoló akaratát a közösség felé.

142 Az egész latin egyháznak szóló, vagyis egyetemes törvényeket, hacsak egyes esetekben a törvényhozó más módot nem ír elő, az 1909 óta megjelenő, Acta Apostolicae Sedis című hivatalos közlönyben való kiadással hirdetik ki. A részleges törvényeket az őket hozó hatóság által megállapított módon hirdetik ki. Nálunk a püspöki törvények és más rendelkezések kihirdetése az egyházmegyei körlevelekben, a püspöki konferencia által kibocsátott, törvénynek minősülő szabályoké külön püspökkari körlevelekben vagy az egyházmegyei körlevelekben, esetleg a katolikus sajtóban való közzététel útján történik. Az egyházmegyei zsinatokon hozott püspöki törvények, valamint részleges plenáris, tartományi zsinatok határozatai általában külön kötetben való megjelentetéssel kerülnek kihirdetésre.

143 A törvény a kihirdetéssel keletkezik 7. k., de kötelező ereje többnyire egy bizonyos ideig még felfüggesztve marad. Ezt az időt a törvény szünetelésének *vacatio legis* nevezzük. Az egyetemes törvények szünetelési ideje az Acta Apostolicae Sedis megfelelő számán feltüntetett dátumtól számított három hónap, kivéve, ha a dolog természeténél fogva azonnal kötelezőek pl. az isteni jogot kánoni szabályba iktató törvények, vagy ha magában a törvényben külön is kifejezetten ennél rövidebb vagy hosszabb szünetelési idő van előírva (8. k. 1. §). A részleges törvények szünetelési ideje a kihirdetéstől számított egy hónap, hacsak magában a törvényben nincs más határidő megállapítva 8. k. 2. §.

2. AZ EGYHÁZI TÖRVÉNY FAJAI

a. Hivatalos műfajmegjelölés szerint

144 Az egyházi törvények különböző hivatalos műfajmegjelöléseket viselhetnek. A pápai törvények manapság használatos legfontosabb műfajmegjelölései:

145 Apostoli rendelkezésnek *Constitutio Apostolica* a fontos tárgyról szóló pápai törvények nevezik magukat.

146 Motu propriónak minősítik magukat a pápai törvények, ha azt kívánják kifejezni, hogy saját kezdeményezésből, nem pedig valakinek a kérvénye alapján születtek. Figyelmet érdemel, hogy nemcsak törvény, de közigazgatási intézkedés is adható ki „saját kezdeményezésből” megjegyzéssel bár ott ez inkább a szövegen belüli záradékba, mintsem műfajmegjelölésbe való .

147 Az apostoli levél litterae Apostolicae elnevezés néha egyszerű formában kiadott törvényt jelöl, máskor viszont nem törvényhozói okmányra alkalmazzák.

14 A törvény módjára kiadott hiteles törvényt magyarázatok 16. k. válasz responsum néven jelennek meg.

149 Az Apostoli Szentszék hatóságaitól kiadott általános határozatok, melyek lényegüket tekintve szintén törvények 29. k. , a határozat decretum műfajmegjelölést viselik ld. 11. §. 2).

150 A többi törvényhozók által kiadott törvények elnevezései a legkülönbözőbbek lehetnek. Az egyházmegyei zsinatokon kiadott püspöki törvényeket magyarul határozatoknak szokás hívni, latin megnevezésük viszont statuta tehát ezt ilyenkor nem szabályzatnak fordítjuk, vö. 9. § .

b. Külalak szerint

A pápai törvények külalakjuk szerint főként az alábbi típusokba sorolhatók:

151 A bullák pergamenre írt okmányok a pápa nevével, de sorszáma nélkül, annak megjelölésével, hogy a pápaság hányadik évében keltek, a bíboros államtitkár vagy valamely kongregáció prefektusa aláírásával. Néha ólompecséttel, máskor csak egyszerű pecséttel. A konzisztoriális bullák az előbbiekhöz hasonlóak, de a pápa és a bíborosok aláírását viselik.

152 A brevék anyaga pergamen esetleg papír , feltüntetik a pápa nevét és sorszámát, viaszpecsétjük a halászgyűrű lenyomata, mely Szent Pétert ábrázolja, amint csónakból húzza a hálót. Aláírójuk általában a bíboros államtitkár vagy a kancellár.

153 A kirográfok chirographa olyan pápai okmányok, melyeket a pápa saját kezűleg ír alá nevének és sorszámának feltüntetésével.

154 Az alacsonyabb szervek által kibocsátott törvények külalak szerint sok félék lehetnek. Ebből a szempontból nem is szokás külön osztályozni őket.

c. Tartalom szerint

155 Tartalmuk alapján az egyházi törvényeket számos szempontból szokás osztályozni. A kötelezés módja szerint a törvény lehet területi vagy személyi. A területi törvény kötelező ereje a terület szerint igazodik, amelyhez valaki tartozik, vagy amelyen éppen tartózkodik. A személyi törvény azokat a személyeket kötelezi, akikre vonatkozik, függetlenül attól, hogy hol tartózkodnak.

156 Érvényességi terület szempontjából a törvény lehet egyetemes universalis , ha a világon mindenütt kötelezi azokat, akik számára kiadták 12. k. 1. § , vagy részleges particularis , ha csak bizonyos területen kötelez. A részleges törvények területi jellegűeknek tekintendők,

hacsak kifejezett ellenkező rendelkezés nincs 13. k. 1. § .

157 Személyi érvényességi kör szempontjából a törvény lehet általános (generalis), ha a területen lévő összes krisztushívókra érvényes, vagy különös specialis , ha csak a személyek bizonyos csoportjaira vagy közösségeire vonatkozik (pl. klerikusokra vagy egy adott közösség klerikus szerzeteseire).

15 Tárgy szerint a törvény lehet parancsoló, ha valaminek a megtételét írja elő, tiltó, ha megtiltja valaminek a megtételét, megengedő, ha az illető cselekvést megengedi, és büntető, ha valamely cselekményre büntetést rendel. A tiltó törvények lehetnek egyszerűen tiltók, a velük ellenkező jogcselekményt érvénytelenné tevők irritálók vagy meg nem tartásuk esetén a személyt jogilag képtelenné tevők inhabilitálók .

159 Az egyház jogrendjében tehát nem érvénytelen minden olyan jogcselekmény, amely ellenkezik a törvénnyel. A semmisséghez az szükséges, hogy ezt a törvény kifejezetten kilátásba helyezze 10. k. , akár úgy, hogy magát a cselekményt mondja ki érvénytelennek, akár pedig úgy, hogy az azt végző személyt nyilvánítja képtelenné a cselekmény végrehajtására[29].

9. §. AZ EGYHÁZI TÖRVÉNY KÖTELEZŐ EREJE ÉS MAGYARÁZATA

1. A TÖRVÉNY KÖTELEZŐ EREJE

a. A törvények a jövőre vonatkoznak